

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**VALLANKAAPPAUKSEN TORJUNNASTA YLEISEN JÄRJESTYKSEN
TURVAAMISEEN**

Puolustusvoimien suunnitelmat sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi vuosina
1948–1953

Esiupseerikurssin tutkielma

Kapteeni
Jari Rikkinen

Esiupseerikurssi 67
Maasotalinja

Huhtikuu 2015

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Linja
Esiupseerikurssi 67	Maasotalinja
Tekijä	
Kapteeni Jari Rikkonen	
Tutkielman nimi	
VALLANKAAPPAUKSEN TORJUNNASTA YLEISEN JÄRJESTYKSEN TURVAAMISEEN	
Puolustusvoimien suunnitelmat sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi vuosina 1948–1953	
Oppiaine, johon työ liittyy	Säilytyspaikka
Sotahistoria	Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Huhtikuu 2015	Tekstisivuja 41 Liitesivuja -
TIIVISTELMÄ	
Vuoden 1948 keväällä puolustusvoimat varautui useilla valmiudenkohottamistoimenpiteillä torjumaan kommunistien vallankaappausuhkaa ”ruutupaperille” luonnostellulla suunnitelmalla. Vuonna 1949 julkaistiin ensimmäinen käsky puolustusvoimien käyttämisestä sisäisen järjestyksen turvaamiseksi. Sen perusteena oli maan jakaminen viiteen suojelualueeseen. Puolustusvoimien tehtävät sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi olivat jaettu valtiojohdon puolustusvoimille käskemiin sotilaallisia toimenpiteitä vaativiin tehtäviin, viranomaisille annettavaan virka-apuun, rauhansopimuksen edellyttämien yhteyksien turvaamiseen Neuvostoliiton ja Porkkalan vuokra-alueen välillä sekä laillisen yhteiskuntajärjestyksen ja sotilaallisesti merkittävien kohteiden turvaamiseen. Tehtäväjako tarkentui vuonna 1953 puolustusvoimien omien kohteiden suojaamiseen, yleisvaltakunnallisten kohteiden suojelemiseen sekä siviiliviranomaisten auttamiseen. Ensimmäisten yleisten perusteiden jälkeen suunnitelmat sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi kehittyivät yksityiskohtaisiksi perusteiksi alajohtoportaiden jatkosuunnittelulle. Vallankaappaukseen perustuva uhkakuva muuttui operatiivisen suunnittelun edetessä maahan kohdistuneeksi sotilaalliseksi hyökkäykseksi ja siihen liittyviin uhkiin sisäisessä turvallisuudessa. Puolustusvoimien tehtävät sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi liittyivät osaksi maan sotilaallista puolustusta, minkä tarkoituksena oli varmistaa liiketukikannallepanon ja joukkojen keskitysmarssien onnistuminen. Puolustusvoimien osuus sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi toteutettiin alueellisen maanpuolustusjärjestelmän mukaisesti. Vastuualuejako noudatti puolustussuunnittelun mukaista vastuualuejakoa.	
AVAINSANAT	
Puolustusvoimat, sisäinen järjestys, sisäinen turvallisuus, yleinen järjestys	

VALLANKAAPPAUKSEN TORJUNNASTA YLEISEN JÄRJESTYKSEN TURVAAMISEEN

Puolustusvoimien suunnitelmat sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi vuosina 1948–1953

1	TUTKIMUSPERUSTEET	1
1.1	TUTKIMUSAIHEEN ESITTELY JA KÄSITTEET	1
1.2	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN RAKENNE	7
1.3	TUTKIMUSMENETELMÄ	9
1.4	TUTKIMUKSEN LÄHDEAINEISTO	10
2	VALLANKAAPPAUKSEN TORJUMISESTA SISÄISEEN SUOJELUUN	12
2.1	RUUTUPAPERISUUNNITELMA KEVÄÄLTÄ 1948 – TOIMENPITEET MAAVOIMIEN SISÄISTÄ LUONNETTA OLEVIENTEHTÄVIEN SUORITTAMISEKSI	12
2.2	HELSINGIN SUOJAUSSUUNNITELMA	14
2.3	VARIKOIDEN SUOJAAMINEN	15
2.4	ALUEELLINEN SUOJELU	16
3	SISÄINEN JÄRJESTYS JA TURVALLISUUS OSAKSI PUOLUSTUSSUUNNITTELUA	19
3.1	TÄYDENNYSKOKOONPANO – SUOJELUALUEISTA VASTUUALUEISIIN	19
3.2	KÄSKY SISÄINEN JÄRJESTYKSEN JA TURVALLISUUDEN YLLÄPITÄMISESTÄ	21
3.3	KOhteiden suojaaminen – vaikeutena joukkojen vähyys	23
3.4	ALUEELLINEN PUOLUSTUSSUUNNITTELU	25
3.5	VARIKOIDEN SUOJAAMINEN UUELLEEN ESILLE	27
3.6	POLTTOAINEHANKINTA – RUNKOSUUNNITELMA SUOMEN PUOLUSTAMISEKSI	28
4	ALUETUOTANTO – SUUNNITELMA YLEISEN JÄRJESTYKSEN JA TURVALLISUUDEN YLLÄPITÄMISEKSI	30
4.1	ALUEJAKO JA TEHTÄVÄT TARKENTUVAT	30
4.2	VARTIOPATALJOONAT KOhteiden suojaamiseksi	33
4.3	TOIMENPITEET RAUHANAJAN TOIMINTAVALMIUDEN TEHOSTAMISEKSI	34
5	VALLANKAAPPAUKSEN TORJUNNASTA YLEISEN JÄRJESTYKSEN TURVAAMISEEN	37
5.1	EPILOGI	40
5.2	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA JATKOTUTKIMUKSEN TARVE	40
	LÄHTEET	42

VALLANKAAPPAUKSEN TORJUNNASTA YLEISEN JÄRJESTYKSEN TURVAAMISEEN

Puolustusvoimien suunnitelmat sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi vuosina 1948–1953

1 TUTKIMUSPERUSTEET

1.1 Tutkimusaiheen esittely ja käsitteet

Sisäinen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kaikkia niitä laillisen valtiojohdon rauhan aikana puolustusvoimille käskemiä lakien ja asetusten mukaan sotilaallisia toimenpiteitä vaativia tehtäviä, joiden tarkoituksena on yhteiskuntajärjestyksen, -rauhan ja -turvallisuuden säilyttäminen. Näitä toimenpiteitä ovat esimerkiksi vallankaappaukseen pyrkivän toiminnan tukahduttaminen tai sotilaalliselle toiminnalle ja talouselämälle tärkeiden kohteiden suojaaminen.¹

Sisäisen järjestyksenpidon osalta olot 1940-luvun lopun Suomessa eivät olleet helpot. Toisen maailmansodan jälkeen oli pitkään kiellettyä ollut kommunistinen puolue aloittanut jälleen toimintansa. Heidän tavoitteena oli yhteiskunnan johtavaan asemaan pääseminen ja siten Suomen poliittisen suunnan muuttaminen oman ideologiansa mukaiseksi. He pyrkivät päämääräänsä kansannousulla oikeistolaisia voimia vastaan, eräänlaisena muunneltuna ”Tšekkoslovakian mallina”. Yritykset maan virkakoneiston demokratisoimiseksi sekä tapa harjoittaa politiikkaa loivat maahan sisäpoliittista epävarmuutta, jopa uhkaa vallankaappauksesta.²

---

¹ Käsittä on pyritty määrittelemään siinä tarkoituksessa kuin se aikakaudella on ymmärretty, koska puolustusvoimilla ei ole sanalle virallista määritelmää. Käsite sisäinen järjestys ja turvallisuus on johdettu Kenttäohjesääntö yleisen osan (KO yl) 1958 liitteestä 1: käsitteet ja määritelmät, kohta maanpuolustus, sekä Pv.PE Operatiivisen osaston käskyistä Sisäisen järjestyksen turvaaminen (1949) ja Op.käsky No 3: Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen (1950).

Vuoden 1948 alussa kommunistit kaappasivat vallan Tsekkoslovakiassa ja Neuvostoliitto solmi sopimukset ystävydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta Romanian, Unkarin ja Bulgarian kanssa.³

Huhuja kommunistien vallankaappausuhkasta oli liikkunut jo aikaisemminkin. Suomen aloittaessa maaliskuussa 1948 Moskovassa sopimusneuvottelut ystävyys, yhteistoiminta ja keskinäisestä avunantosopimuksesta, kysymys vallankaappauksesta sai aikaan laajamittaisen kriisin piirteitä. Huhut vallankaappauksesta yltyivät entisestään, kun sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen kommunistit aloittivat entistä voimakkaamman kampanjoinnin sen läpimenon varmistamiseksi eduskunnassa.⁴ Samaan aikaan tasavallan presidentti, muut puolueet, puolustusvoimat sekä poliisilaitos valmistautuivat torjumaan ennen kaikkea kommunistien aseellista vallankaappausta.⁵ ”*Me emme ole tšekkejä*”⁶.

Keväällä 1948 aloitti puolustusvoimat useita vallankaappausuhkan torjuntaan tarkoitettuja sisäisiä valmiudenkohottamistoimenpiteitä. Näitä olivat esimerkiksi toimenpiteet varikoiden vartioinnin tehostamiseksi ja puolustusvoimien miesvahvuuden lisäämiseksi.⁷ Hyrylään muodostettiin huhtikuussa erityinen jalkaväen kokeiluosasto, mihin kuuluivat kiväärikomppania, panssarivaunukomppania, jalkaväen tykkijoukkue, pioneeriryhmä ja viestiryhmä. Osasto harjoitteli Hyrylässä muun muassa asutuskeskustaistelua ja yhteistoimintaa panssarivaunujen kanssa. Kokeiluosastoon kuuluneet upseerit tiedustelivat reitit Suomen Kommunistisen puolueen toimipaikkoihin.⁸

² Vares, Vesa: Puolustusvoimat ja yhteiskunnan sisäinen järjestys, artikkeli, Suomen Puolustusvoimat 1944–1974, WSOY, Bookwell Oy 2006, ss. 84–89.

³ Vares (2006), ss. 88–95. Lisäksi Salminen, Juhani: Kemi elokuussa 1949, Gummerus, Jyväskylä 1995. Tsekkoslovakiassa siirryttiin kommunistien 17.2.1948 aloittamalla verettömällä vallankaappauksella sosialismiin ja kommunistipuolueen yksinvaltaan. Itä-Euroopan maiden vallansiirrot olivat samankaltaisia keskenään. Koalitiohallitusten lisäksi vallattiin ensin sisäministerin paikka jonka jälkeen ryhdyttiin puhdistamaan virkamiehistöä ja luotiin turvallisuuspoliisi fasismin uhkaan ja oikeiston aseelliseen vastakumoukseen vedoten.

⁴ Vares (2006), ss. 88–95. Lisäksi Visuri, Pekka: Suomi kylmässä sodassa, Otava; Keuruu 2006, s. 97. Myöhempi tutkimus on kyseenalaistanut kommunistien todellisia valmiuksia mahdollisuuksia vallankaappauksen suorittamiseen. Tarkemmin aiheesta esimerkiksi Osmo Jussila, Lauri Haataja ja Kimmo Rentola.

⁵ Sama.

⁶ Visuri, Pekka: Puolustusvoimat kylmässä sodassa, WSOY, Juva 1994, s. 67–68. Lisäksi myös Haataja, Lauri: Demokratian opissa, SKP, vaaran vuodet ja Neuvostoliitto, Painokaari Oy, Helsinki 1988. s. 240–246, kursivointi kirjoittajan.

⁷ Raunio, Ari: Proseminaariesitys, Helsingin Yliopisto, 1985, varusmiesten palvelusajat määräytyivät vuoden 1932 asevelvollisuuslain mukaan 350 tai 440 päivän kestoisiksi. Palvelusajat olisivat johtaneet välirauhansopimuksen määräämän puolustusvoimien kokonaisvahvuuden ylittämiseen, joten eduskunta myönsi vuodesta 1945 lain varusmiesten erityisluomasta. Menettelyä jatkettiin vuoteen 1950 saakka kunnes uusi asevelvollisuuslaki lyhempine palvelusaikoinen astui voimaan.

⁸ Raunio, Ari: Valmiutta kohotettiin keväällä 1948, Sotilasaikakauslehti 8/1988, ss. 538–539. Puolustusvoimien valmiuden kohottamisesta tarkemmin myös Lappalainen, Niilo: Aselevon jälkeen, WSOY, Juva 1997. ss. 340–355.

Useisiin joukko-osastoihin oli huhtikuussa käsketty salainen hälytystila ja tehty erilaisia varautumistoimenpiteitä. Esimerkiksi Lappeenrantaan ja Hämeenlinnaan sijoitetuissa joukko-osastoissa oli siirrytty taistelukokoonpanoon.⁹ Puolustusvoimien valmiudenkohottamistoimenpiteet huipentuivat YYA-sopimuksen eduskuntakäsittelyn aikoihin, kun kaksi tykkivenettä saapui Turusta suojaamaan presidentinlinnaa. Matkalla Helsinkiin veneet suorittivat kovan panosammuntoja ja satamaan saavuttuaan ne ottivat tähtäimiinsä presidentinlinnan molemmat sisäänkäynnit.¹⁰

Kaikkia puolustusvoimien sisäisiä valmiudenkohottamistoimenpiteitä ei pyrittykään salaamaan, vaan niitä toteutettiin esimerkiksi puolustusministeriön valvonnassa normaaleina käskyinä sekä käyttäen apuna myös julkisia tiedotusvälineitä. Julkisilla toimenpiteillä puolustusvoimat sovelsi korkean profiilin taktiikkaa osoittaen valmiutensa levottomuuksien torjumiin ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseen. Lisäksi haluttiin osoittaa, ettei valtaa saisi ilman vastarintaa eikä yllätysmahdollisuutta enää ollut.¹¹

Perustuiko puolustusvoimien valmiudenkohottamistoimenpiteet ennalta laadittuihin suunnitelmiin? Muun muassa tähän kysymykseen pyritään tässä tutkimuksessa vastaamaan. Jotta lukijan olisi helpompi ymmärtää puolustusvoimien toiminnan suunnitteluun vaikuttaneita perusteita 1940-luvun lopulta, esitellään seuraavassa niistä muutamia keskeisimpiä.

Maailmansotien välisenä aikana **Suomen poliittinen johto** ei suoranaisesti ollut määrittänyt puolustusvoimille sen **tehtävää**. Vaikka eduskunnan valtuuttamana oli muodostettu useitakin komiteoita miettimään maanpuolustuksen yleisjärjestelyjä, oli puolustusvoimien tehtävä jätetty sotilaallisen johdon harkittavaksi.¹² Neuvostoliittoa pidettiin suurimpana maahamme kohdistuvana **sotilaallisena uhkana**,¹³ ja tätä uhkaa vastaan laadittavalla operatiivisella suunnittelulla oli valtiojohdon poliittinen hyväksyntä.¹⁴

⁹ Lappalainen (1997), ss. 344–347.

¹⁰ Salminen (1995), ss. 46–47.

¹¹ Vares (2006), s. 90–92.

¹² Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 76/Op.1/10/henk./sal. 2.9.1950, Puolustusvoimain komentajan muistio tasavallan presidentille. T 26965 F3 sal. KA.

¹³ Arimo, Reino: Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939 III osa, jääkärien aika 1925–1939, Polykopio, Helsinki 1987, ss. 541–542.

¹⁴ Tynkkynen, Vesa: Hyökkäyksestä puolustukseen Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomesa, Nettopaino, Joutsa 1996, s. 25.

Suomen **lainsäädäntö** sisälsi maanpuolustusta koskevat perussäännökset. Niitä olivat esimerkiksi tasavallan presidentin asema puolustusvoimien ylipäällikkönä, kansalaisten maanpuolustusvelvollisuus, poliisille annettava virka-apu sekä puolustusvoimien käyttö sisäisen järjestyksen ylläpitämiseksi sodan tai kapinan aikana. Asevelvollisuuslaki mahdollisti sodanajan joukkokokoonpanojen muodostamisen. Vaikka puolustusvoimien tehtävää ei ollut laissa suoraan sanottu, voidaan asevelvollisuuslain katsoa olleen myös puolustusvoimille annettu tehtävä. Siinä todetaan nimittäin seuraavasti: ”*Isänmaan ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseksi on jokainen Suomen mies asevelvollinen*”.¹⁵

Sotien 1939–1944 jälkeen Suomi joutui täysin uudenlaiseen sotilaspoliittiseen tilanteeseen, minkä takia puolustusvoimien tehtävää ja asemaa oli arvioitava uudestaan ennen rauhanajan järjestelyiden vakinaistamista. Suomen solmimat *valtiosopimukset* sodan voittajaosapuolien kanssa muodostivat keskeisen perustan jatkosuunnittelulle.

Neuvostoliiton kanssa syyskuussa 1944 allekirjoitetun *Välirauhansopimuksen* perusteella kenttäarmeija demobilisoitiin rauhanajan kokoonpanoon. Puolustusvoimien tehtävä ja asema jäivät kuitenkin epäselviksi.¹⁶

Pariisin rauhansopimus allekirjoitettiin helmikuussa 1947 ja se ratifioitiin seuraavana syksynä. Sen 13. artiklassa määritettiin **puolustusvoimien tehtäväksi** maan sisäistä luonnetta olevien tehtävien suorittaminen sekä rajojen paikallinen puolustaminen.¹⁷

Neuvostoliiton ja Suomen välinen *sopimus ystävyystä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta* allekirjoitettiin huhtikuussa 1948. Sopimuksen ensimmäisessä artiklassa veloitettiin Suomi puolustamaan alueensa koskemattomuutta, rajojensa sisäpuolella, kaikin käytettävissä olevin voimin niin maalla, merellä kuin ilmassa.¹⁸

¹⁵ Tervasmäki, Vilho: Puolustushallinto sodan ja rauhan aikana 1939–1978. Puolustusministeriön historia II, Sotatieteen laitoksen julkaisuja XVII, Karisto, Hämeenlinna 1978, ss. 263–265. Lisäksi Visuri, Pekka: Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan, Otava, Keuruu 1989, s. 183. Asevelvollisuuslaissa vuosilta 1922, 1932 ja 1950 on 1.§ lause säilynyt muuttumattomana. Puolustusvoimille määritetyn tehtävän puuttumisella ei ole ollut puolustusvoimien toiminnan kannalta kuitenkaan suurta merkitystä, koska valtiosäännön mukaan tasavallan presidentillä oli oikeus, tilanteen niin edellyttäessä, käskää puolustusvoimille myös sisäiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyviä tehtäviä. Puolustusvoimien tehtävä määritettiin laissa ensimmäisen kerran vasta 1974.

¹⁶ Visuri (2006), ss. 22–27.

¹⁷ Visuri (2006), ss. 55–57. Lisäksi <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1947/19470020>, Pariisin rauhansopimus 1947, viitattu 30.9.2014.

¹⁸ <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1948/19480017>, YYA-sopimus 1948, viitattu 30.9.2014

Välirauhansopimuksen ehtojen mukaisesti Suomen armeija tuli asettaa rauhanajan **kokoonpanoon** 5.12.1944 mennessä. Liittoutuneiden valvontakomission määräyksestä puolustusvoimien rauhanajan organisaatio supistettiin vastaamaan pääpiirteittäin vuoden 1939 kokoonpanoa. Sen mukaisesti maavoimiin kuului armeijakunta sisältäen kolme divisioonaa, kevyen prikaatin ja aselajijoukkoja.¹⁹ Pariisin rauhansopimus tarkensi puolustusvoimien rauhan ajan kokonaisvahvuudeksi 41 900 miestä.²⁰

Pääesikunta on puolustusvoimain johtoesikunta, jonne on keskitetty puolustusvoimien kaikkien hallinnonalojen ja sotilaskäskyasioiden ylin johto. Pääesikunnan kokoonpano ja tehtävät on määrätty asetuksella ja sen mukaisesti jaettu osastoihin ja erillisiin toimistoihin. Päämajojutsmestarin alaisena osastona oli operatiivinen osasto. Operatiivisen osaston tehtäviin kuului esimerkiksi maanpuolustukseen liittyvä suunnittelutyö ja joukkojen käyttö.²¹

1. Divisioonan joukot sijoitettiin Pohjois-Suomeen ja sen esikunta Ouluun. 2. Divisioonan joukot sijoitettiin Lounais-Suomeen ja sen esikunta Turkuun. 3. Divisioonan joukot sijoitettiin Itä-Suomeen ja sen esikunta Kouvolaan. Kevyt Prikaati muodostettiin Hämeenlinnan ja Lahden varuskuntien joukoista ja sen esikunta sijoitettiin Hämeenlinnaan. Sen nimi muutettiin vuonna 1952 Panssariprikaatiksi.²²

Suojeluskuntien lakkauttamisen jälkeen muodostettiin syksyllä 1944 uusi aluejärjestö suojeluskuntajärjestön aluejaon pohjalta, sen sotilaspiirijako vahvistettiin asetuksella.²³ Aluejärjestö muodostui aluksi yhdeksästä ja vuodesta 1951 lähtien seitsemästä sotilasläänistä sekä 27 sotilaspiiristä. Aluejärjestön tehtävinä olivat muun muassa kutsunnoista ja liikekannallepanovalmisteluista huolehtiminen.²⁴ Uudenmaan, Lounais-Suomen, Hämeen, Kymen, Savo-Karjalan, Pohjanmaan ja Pohjois-Suomen sotilaslääni muodostivat seitsemän sotilasläänää.²⁵

¹⁹ Karjalainen, Mikko: Demobilisaatio, Suomen Puolustusvoimat 1944–1974, ss. 63–64. Demobilisoinnilla saatettiin puolustusvoimat välirauhanehtojen mukaisesti 5.12.1944 mennessä rauhanajan kokoonpanoon. Käytännössä tämä tarkoitti yli puolen miljoonan miehen vahvuisen kenttäarmeijan kotiuttamista 37 000 miehen rauhan ajan armeijaksi.

²⁰ <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1947/19470020>, viitattu 30.9.2014. Maavoimien enimmäisvahvuudeksi määrättiin 34 400 miestä.

²¹ Lähteenkorva, Pekka: Organisaation kehitys, Suomen Puolustusvoimat 1944–1974, s. 122. Tehtävät tarkemmin Suomen asetuskokoelmassa vuodelta 1940, Asetus 431 sivut 820–822. Asetuksessa puolustuslaitoksesta vuodelta 1952 Puolustusvoimien ylimmän johdon tehtävät säilyivät keskeisiltä osiltaan muuttumattomina.

²² Tervasmäki (1978), s. 253 ja 258.

²³ Suomen asetuskokoelma vuodelta 1944, Helsinki 1945, ss. 1501–1508.

²⁴ Visuri, Pekka: Puolustuspolitiikka sodan jälkeisinä vuosikymmeninä, Suomen Puolustusvoimat 1944–1974, s. 18.

²⁵ Pv.PE Järjestelyosasto, n:o 386/Järj.1/10 a 22.2.1951, Käsky aluejärjestön uudelleenjärjestelystä. T 25359 F1, KA.

Välirauhan ehtojen ja Liittoutuneiden valvontakomission määräysten mukaan poisluovutettava sotamateriaali tuli varastoida siten, että liittoutuneiden valvontakomissio pystyi sitä valvomaan. Tämän johdosta perustettiin eripuolille maata yhdeksän keskusvarikkoa. Poisluovutettavaa sotamateriaalia säilytettiin varikoissa vuoden 1952 syksyyn saakka kunnes Neuvostoliitto ilmoitti, että Suomi sai menetellä ylimääräisen aseistuksen kanssa haluamallaan tavalla. Keskusvarikkojärjestelmä purettiin lokakuussa 1952 ja sitä korvaamaan muodostettiin kahdeksan asevarikkoa ja teknillinen varikko.²⁶

Vuoden 1945 alussa oli Liittoutuneiden valvontakomissio Lounais-Suomen Sotilasläänin esikuntaan tehdyllä tarkastusmatkalla saanut virheellistä tietoa liikekannallepanosuunnittelun voimassaolevista perusteista. Vaikkei Liittoutuneiden valvontakomissio ollut sitä vaatinut, keskeytti pääesikunta tapahtuman seurauksena **liikekannallepanovalmistelut** sekä **operatiivisen suunnittelutyön**.²⁷

Puolustusvoimain komentajan esityksestä tasavallan presidentti myönsi maaliskuussa 1948 luvan niiden jatkamiseen uudelleen.²⁸ Toisen maailmansodan kokemukset sodan totaalisuudesta sekä Suomen laatimien valtiosopimusten velvoitteet tulivat osaltaan vaikuttamaan operatiiviseen suunnittelutyöhön. Puolustusratkaisuksi kehittyi alueellinen puolustus.²⁹

Liikekannallepanosuunnittelun perusteena oli erilaisiin uhkakuviin joustavasti mukautuva järjestelmä. Liikekannallepanossa erotettiin kolme vaihetta, jossa ensimmäisessä vaiheessa oli tarkoituksena rauhanajan joukkojen vahvuuden täydentäminen Pariisin rauhansopimuksen sallimaan enimmäisvahvuuteen. Toisessa vaiheessa joukot oli tarkoitus täydentää suojajoukkokokoonpanoon ja kolmannessa vaiheessa sodanajan vahvuuteen. Aluejärjestön laatimien perustamissuunnitelmien mukaisesti varsinainen liikekannallepano voitaisiin toteuttaa joko alueittain tai vain määrättyjä joukkoja perustamalla.³⁰

²⁶ Palokangas, Markku: Puolustusvoimien aseistaminen ja varustaminen rauhansopimusehtojen puitteissa ja Lampikoski, Eero: Huolto, Suomen Puolustusvoimat 1944–1974, ss. 68–71 ja 286. Lisäksi Pv.PE Operatiivinen osasto, käsky no 3/Op.1/5 sal. 8.6.1948, Varikoiden suojaus.

²⁷ Tynkkynen, Puolustusjärjestelyt, Suomen Puolustusvoimat 1944–1974, ss. 434–435. LVK:lle kerrottiin vuoden 1941 suunnitelmien olevan edelleen voimassa, mikä LVK:n kannan mukaan oli vastoin välirauhanehtoja. Niiden mukaan liikekannallepanosuunnittelu olisi pitänyt perustua vuoden 1939 järjestelyihin. Keskeytynyt liikekannallepano- ja operatiivinen suunnittelutyö tarkoittivat esimerkiksi niitä suunnitelmia, mitkä liittyivät sodan ajan joukkojen perustamiseen, varustamiseen ja joukkojen tehtäviin.

²⁸ Pv.PE Järjestelyosasto n:o 148/Järj.2/sal 13.3.1948. T 26965 F1, KA.

²⁹ Tynkkynen (1996), ss. 292–293.

³⁰ Sama.

Varuskuntaohjesäännössä käskettiin puolustusvoimien käyttämisestä siviiliviranomaisten apuna yleisen järjestyksen ylläpitämiseen tai sen palauttamiseen. Ensimmäinen Kenttäohjesääntö, missä mainittiin puolustusvoimien yleinen tehtävä tai tehtävä yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi julkaistiin vasta 1958.³¹

1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen rakenne

Suomen itsenäisyyden ajan sotahistorian tutkimus on selvittänyt operaatiotaidon ja taktiikan kehittymistä, kuvannut sotiemme aikaisia taistelutapahtumia sekä puolustussuunnitelmien kehittymistä. Sen sijaan puolustusvoimien osuutta yhteiskunnan sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen ei ole juuri tutkittu. Aihetta on sivuttu puolustussuunnittelun kehittymiseen liittyvässä tutkimuksessa tai puolustusvoimien osuudessa vuoden 1956 yleislakon aikana. Tämä tutkimus on ensimmäinen, missä selvitetään puolustusvoimien laatimia suunnitelmia sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Pääesikunta ohjaa puolustushaarojen suunnittelua käskyillä ja tarkentavilla ohjeilla. Puolustushaarojen operatiivisen suunnittelun perusteet käsketään pääesikunnan operatiivisen osaston laatimilla käskyillä. Tärkeimmät käskyt oli nimetty operatiivisiksi käskyiksi, ne olivat numeroituja sekä puolustusvoimain komentajan allekirjoittamia. Vuosien 1948–1953 aikana operatiivinen osasto ohjasi puolustushaarojen suunnittelua yhteensä yhdeksällä operatiivisella suunnittelukäskyllä.³²

Tutkimuksen pääkysymyksenä on: ”*Minkälaiset olivat pääesikunnan operatiivisen osaston laatimat suunnitelmat puolustusvoimien käyttämiseksi sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen vuosina 1948–1953?*” Tutkimuksen pääkysymykseen vastataan neljällä alakysymyksellä:

- 1) Millaista uhkaa varten suunnitelmat laadittiin?
- 2) Mitä tehtäviä puolustusvoimilla oli sisäisen järjestyksen turvaamiseksi?
- 3) Miten laaditut suunnitelmat liittyivät muuhun operatiiviseen suunnitteluun?
- 4) Miten periaatteet sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä kehittyivät vuosien 1948–1953 aikana?

³¹ Varuskuntaohjesääntö (V.O.), Otava, Helsinki 1946, ss. 74–76 ja 78 ja Varuskuntaohjesääntö (V.K.O.), Otava, Helsinki 1927, ss. 58–61. Lisäksi Kenttäohjesääntö yleinen osa 1958, Helsinki 1958, s. 20. ...*puolustusvoimat saattavat sodan tai levottomuuksien aikana osallistua yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon niin laajasti kuin maan laillinen hallitus katsoo sen aiheelliseksi*. Muissa kenttäohjesäännöissä vuosilta 1927–1957 ei ole mainintaa tehtävistä, sisällysluettelot. Kenttäohjesäännöt ovat lueteltu tarkemmin lähteissä.

³² Operatiiviset käskyt 4 ja 6 liittyivät ilmavoimien toimintaan.

Tutkimus on jaettu johdantoon sekä kolmeen aihealuetta käsittelevään lukuun. Tutkimustulokset kootaan johtopäätösluvussa. Johdantoluvussa esitellään tutkimusaihe ja tutkimuksen tieteellinen perusta. Tutkittavana olevaa ajan jaksoa on pyritty havainnollistamaan esittelemällä puolustusvoimien toiminnan suunnitteluun liittyneitä keskeisimpiä perusteita. Luku päättyy tutkimuksessa käytetyn lähdemateriaalin arviointiin.

Tutkimuksen toinen luku ajoittuu vuosille 1948–1949. Luvun tarkoituksena on johdattaa lukija ja puolustusvoimien valmiudenkohottamiseen liittyneisiin ensimmäisiin suunnitelmiin ja uhkakuvaan. Johdanto muodostaa perustan, mihin myöhemmin tapahtunutta suunnittelua voi verrata. Tutkimuksen kolmas ja neljäs luku ajoittuvat vuosille 1950–1953. Luvuissa vastataan kysymyksiin mitä tehtäviä puolustusvoimilla oli sisäisen järjestyksen turvaamiseksi ja minkälaiset laaditut suunnitelmat olivat. Lisäksi selviää sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi laadittujen suunnitelmien osuus muuhun operatiiviseen suunnitteluun.

Johdonmukaisuuden säilyttämiseksi suunnittelua kuvataan erillisinä lukuina kronologisesti tarkasteltuna. Tutkimustulokset ja niistä muodostetut johtopäätökset sekä esitys jatkotutkimukselle esitetään johtopäätösluvussa.

Tutkimus on rajattu koskemaan pääesikunnan operatiivisen osaston, vuosien 1948–1953 aikana, laatimia sisäiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyviä operatiivisia suunnittelukäskyjä. Tutkimusta käsittelevä ajanjakso sisältää suunnitelmat vallankaappauksen torjumisesta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyneiden suunnitelmien käyttöön ottamiseen vuonna 1953.

Tutkimusaihetta tarkastellaan operatiivisen suunnittelun näkökulmasta. Tutkimuksessa jatkossa käytettävällä sanaparilla ”operatiivinen suunnittelu” tai ”pääesikunnan käskyllä” tarkoitetaan pääesikunnan operatiivista osastoa ja sen laatimia käskyjä. Tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu operatiivisen suunnittelun taustalla vaikuttaneiden henkilöiden osuudet. Tämän lisäksi on pääesikunnan muiden osastojen, alajohtoportaiden, puolustushaarojen ja rajavartiolaitoksen laatimat suunnitelmat sekä viranomaisyhteistyö pääosin rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Ne huomioidaan tarvittaessa yleisellä tasolla kokonaiskäsityksen muodostamiseksi.

Tutkimuksesta on rajattu pois sotia 1939–1944 edeltänyt ja sodan aikainen sisäisen järjestyksen turvaamista koskenut suunnittelu. Tämä on perusteltua sen vuoksi, että ennen sotaa laaditut suunnitelmat koskivat joukkoja, niiden käyttöä ja toiminta-aluetta, joiden lukumäärää ja

pinta-aluetta välirauhan- ja Pariisin rauhansopimukset merkittävästi rajoittivat. Maailmansotien välisenä aikana oli laadittu sisäisen turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä suunnitelmia, jotka oli suunnattu ensisijaisesti kommunisteja vastaan.³³ Mäntsälän kapinan jälkeen tarkennettiin etenkin Helsingin suojaamista, sisäistä tiedustelua ja tiedonkulkua koskeneita suunnitelmia.³⁴

Tutkimusta käsittelevä ajanjakso sisältää sisä- ja ulkopoliittisesti merkityksellisten tapahtumien lisäksi myös operatiivisen suunnittelun käynnistämisen ja ensimmäisen puolustussuunnitelman käyttöönoton. Tapahtumat liittyvät toisiinsa, mutta niiden tarkkojen syy-seuraamusuhteiden selvittäminen sekä taustalla vaikuttaneiden henkilöiden osuudet on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Vuosien 1948–1953 puolustussuunnittelua käsitellään yleisellä tasolla, jotta käsitys sen ja sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden suunnittelun yhteydestä muodostuu. Aikakauden poliittista taustaa on esitelty johdannossa vain sen verran, että lukijalle muodostuu pelkistetty käsitys vallinneista olosuhteista.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus perustuu taustatutkimuksen kautta muodostuneeseen ennakkokäsitykseen puolustusvoimien osuudesta Suomen sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen ja niiden perusteisiin. Tätä taustatietoa on täydennetty arkisto- ja kirjallisuuslähteillä. Tutkimusmenetelmänä on tämän arkisto- ja kirjallisuustutkimukseen perustuvan lähdeaineiston sisältöanalyysi, jolloin eri lähteistä hankittua tietoa analysoimalla päädytään tutkimuksen lopussa esitettyihin johtopäätöksiin.

Tutkimusaiheen kronologisella tarkastelulla pyritään havainnollistamaan, miten puolustusvoimia varauduttiin käyttämään sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Vertaamalla laadittuja käskyjä ajanjakson muuhun operatiiviseen suunnitteluun, voidaan havainnoida kehitys.

---

³³ Arimo (1987). ss. 530–533.

³⁴ Saarikoski, Vesa: Keskustajääkäri Aarne Sihvo Demokraatti ja eheyttäjä murrosaikojen asevoimissa, Hakapaino Oy, Helsinki 1997, ss. 264–266. Poikkeuksellista Mäntsälän kapinan jälkeen oli se, että suunnitelmissa jouduttiin varautumaan myös oikeistoa vastaan.

1.4 Tutkimuksen lähdeaineisto

Arkistolähteet muodostavat tutkimuksen perustan, jota on täydennetty muulla lähdemateriaalilla. Tutkimuksen primäärilähteistön muodostavat Kansallisarkistossa (KA, Helsinki) säilytettävä pääesikunnan operatiivisen osaston arkisto vuosilta 1948–1953. Se on aikalaislähteenä tutkimuksen tärkein lähdeaineisto. Aineisto on kokonaisuudessaan julkista. Arkistoon on taltioitu kaikki sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi laaditut operatiiviset käskyt.

Käskyt itsessään eivät paljasta niiden kirjoittajia tai laatimisen perusteita. Tämän selvittämiseksi on tutkittu sisäisen turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämiseen liittyvää täydentävää lähdemateriaalia, kuten operatiivisella osastolla laadittuja kokouspöytäkirjoja, muistiota ja kirjeistöä. Vuoden 1948 osalta taltioidun aineiston vähyden perusteella vaikuttaa siltä, että aineisto on sisäistä järjestystä ja turvallisuutta koskevalta osaltaan vajaa.

Kevääseen 1948 liittyvien suunnitelmien yksityiskohtia on täydennetty tutkimalla niin ikään kansallisarkistossa säilytettävää puolustusvoimain komentajana toimineen jalkaväenkenraali Aarne Sihvon arkistoa. Hän oli puolustusvoimain komentajana vuosina 1946–1953. Tämän lisäksi hän oli ollut sotaväen päällikkönä myös vuosina 1926–1933. Mäntsälän kapinan aikana vuonna 1932 kenraali Sihvo yhdessä tasavallan presidentin kanssa olivat keskeisessä roolissa ”kapinan” kukistamisessa.³⁵ Aineisto sisältää useita päiväämättömiä ja allekirjoittamattomia muistioita tai muistiinpanoja. Niiden perusteella ei voi luotettavasti todeta, onko kyseessä yksittäisen henkilön vai ryhmän tuotos. Sisällön osalta ne voidaan uskottavasti sijoittaa kevääseen 1948 ja täydentämään tältä osin operatiivisen osaston aineistoa.³⁶

Primäärilähteistöön perustuvaa aineistoa on täydennetty operatiivista suunnittelua ja tutkittavana olevaa aikakautta koskevilla kirjallisuuslähteillä, julkaistuilla tutkimuksilla, lehtiartikkeleilla sekä julkaisemattomilla lähteillä.

Kirjallisuuslähteistä tärkeimpinä voidaan mainita Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen puolustusvoimien rauhan ajan historiaa käsittelevän ”Suomen Puolustusvoimat 1944–1974”. Lähdeteoksena se muodostaa yksityiskohtaisen yleiskuvan puolustusvoimien

³⁵ Tarkemmin kenraali Aarne Sihvon urasta esimerkiksi Vesa Saarikoski, Helsinki 1997.

³⁶ Jussila, Osmo: Suomen tie 1944–1948, WSOY, Juva 1990, s. 228. ”Sihvon papereissa on päiväämätön ja allekirjoittamaton, mutta Heinrichsin käsialalla kirjoitettu laaja muistio, »PM maavoimien sisäistä luonnetta olevien tehtävien suorittamisesta».

kehityksestä. Kirjassa on Vesa Vareksen artikkeli puolustusvoimien osuudesta yhteiskunnan sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Vares kirjoittaa puolustusvoimien roolia kuitenkin yleisellä tasolla, selvittämättä aiheeseen liittyvää yksityiskohtaista suunnittelua. Vaikka kirjoitus perustuu pitkälti muuhun kuin arkistolähteisiin, on se hyvä johdatus tutkimusaiheeseen.

Vesa Tynkkysen väitöskirja ”Hyökkäyksestä puolustukseen taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa” on seikkaperäinen tutkimus taktiikan kehittymisestä itsenäisyytemme ensimmäisten vuosikymmenien ajalta. Väitöskirjan kautta muodostuu yksityiskohtainen käsitys operatiivisen suunnittelun kehittymisestä tutkittavana olevana ajanjaksona. Se luo taustaymmärryksen puolustus suunnittelun ja sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvän suunnittelun välisestä yhteydestä.

Osmo Jussilan kirjoittama ”Suomen tie 1944–1948” ja Lauri Haatajan ”Demokratian opissa” muodostavat selkeän kokonaiskuvan sotien jälkeisestä poliittisesta tilanteesta. Haatajan kirjassa on sivuilla 243–244 kuvattu hyvin yksityiskohtaisesti puolustusvoimien valmiudenkohottamistoimenpiteitä vuonna 1948. Haataja ei ole kuitenkaan maininnut kirjoituksen lähteitä.

Aiheeseen liittyvää muuta kirjoittelua on vähän. Lähdemateriaaliksi soveltuvista tieteellisen kirjoittamisen vaatimukset täyttävistä lehdistä on käytetty Sotilasaikakauslehteä ja Sotatieteellisen seuran vuosijulkaisua ”Tiede ja Ase”. Aikalaislähteinä ne osoittavat aiheeseen liittyvän vähäisen kirjoittelun. Everstiluutnantti evp. Ari Raunion artikkeli Sotilasaikakauslehdessä vuodelta 1988 ”Valmiutta nostettiin keväällä 1948” on harvoja poikkeuksia edellä mainittuun. Artikkelin pohjautuu hänen 1985 Helsingin yliopistolla pitämänsä proseminaaritutkimukseen. Tutkimuksen pääasiallisina lähteinä on käytetty kansallisarkistossa säilytettäviä pääesikunnan operatiivisen- ja koulutusosaston sekä Kevyen prikaatin arkistoja.

2 VALLANKAAPPAUKSEN TORJUMISESTA SISÄISEEN SUOJELUUN

2.1 Ruutupaperisuunnitelma keväältä 1948 – toimenpiteet maavoimien sisäistä luonnetta olevien tehtävien suorittamiseksi

Puolustusvoimat oli kevään 1948 poliittisesti levottomassa ilmapiirissä alusta alkaen mukana torjumassa kommunistien vallankaappausta sekä turvaamassa laillisen yhteiskuntajärjestyksen säilymistä.³⁷ Puolustusvoimain komentaja oli aloittanut jo helmikuun lopulla varmistamaan järjestystä ja puolustusvoimain valmiutta, varoittamalla sotilasjohtoa mahdollisista yhteiskuntarauhaan liittyvistä häiriöistä.³⁸

Niinisalossa maaliskuun alkupuolella järjestetyssä yhtymien komentajien ja tarkastajien neuvottelukokouksessa hän korosti asevelvollisuuslakiin ja varuskuntaohjesääntöön viitaten puolustusvoimien osuutta yhteiskuntajärjestyksen turvaamisessa. Levottomuuksien sattuessa puolustusvoimat noudattaisivat vain laillisesti valitun presidentin ja hallituksen määräyksiä.³⁹

Puolustusvoimain komentaja pystyi virka-asemansa perusteella antamaan käskyjä puolustusvoimien sisäisiin asioihin liittyen, ilman presidentin tai puolustusministerin suostumusta.⁴⁰

Tasavallan presidentti oli tietoinen tilanteen kehittymisestä ja puolustusvoimien sisäisistä valmiudenkohottamistoimenpiteistä.⁴¹ Hän tuki puolustusvoimain komentajaa toimissa estää kaikki laillista järjestystä vastaan kohdistuneet toimenpiteet: ”*laillinen järjestys on voimassa pidettävä*”.⁴²

Puolustusvoimain komentajan arkistosta löytyneessä käsinkirjoitetuissa papereissa oli suunniteltu keinoja torjua kumouksellisten voimien väkivaltaiset yritykset maan laillisen hallituksen ja oikeusjärjestyksen kaatamiseksi sekä toimenpiteitä pääkaupungin turvaamiseksi. Suunni-

³⁷ Raunio, Sotilasaikakauslehti 8/1988, s. 537. Lisäksi Saarikoski Vesa, ss.368–369.

³⁸ Haataja (1988), s. 241. Ehdotus YYA-neuvotteluiden aloittamisesta tuli presidentti Paasikivelle 23.2.1948. Kenraali Sihvon aloittamat toimenpiteet ajoittuvat yhteen sopimusneuvotteluiden julkisuuteen tulon kanssa 28.2.1948.

³⁹ Pv.PE Järjestelyosasto n:ttä, Pöytäkirja yhtymien komentajien ja tarkastajien neuvottelukokouksesta Pv.PE:ssä 11.3.48 klo 10. T 22104 Hh30, KA.

⁴⁰ Vares (2006), ss. 90–91.

⁴¹ Jussila (1990), s. 236.

⁴² Haataja (1988), s. 242. Presidentti Paasikiven toteamus kenraali Sihvolle. Kursivointi tekijän. Lisäksi Salaisia ja yleisiä muistioita, lausuntoja ym. kenraali Aarne Sihvon komentajakaudelta 1946–1953. T 21645/1, KA Merkintä 5.4.1948 klo 16. *Tas.Pres Kiitti toimenpiteihin ryhtymisestä keskusvarikkojen ym. vartiointin tehostamiseksi. AS.*

telma perustui kolmen osa-alueen huomioimiseen, jotka olivat toimenpiteiden turvaaminen ja johdon järjestely, erityiset ehkäisevät toimenpiteet ja koulutukselliset valmiustoimenpiteet. Vaarallisimpana uhkana koettiin kumouksellisen toiminnan ennalta-arvaamaton alkaminen ja sitä vastaan käytettävissä olevien vastatoimenpiteiden vähäisyys.⁴³

Kumouksellisen toiminnan alkamisen arvioitiin tapahtuvan paikallisesti rajoitetuilla alueilla, jolloin sen laajeneminen riippui täysin alkutoiminnan onnistumisesta. Vallankaappauksen torjumiseksi ratkaiseva merkitys oli Helsingin säilymisessä maan laillisella hallituksella sekä keskusvarikoiden suojaaminen. Toimenpiteet Helsingin suojaamiseksi olivat suunnitelmassa omana liitteenä. Vastatoimenpiteiden onnistuminen edellytti riittävän ajoissa annettua hälytystä sekä etukäteen laadittuja, lakiin perustuvia, toimintaohjeita. Jokaiselta komentajalta edellytettiin kykyä toimenpiteisiin, tarvittaessa itsenäisesti, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi.⁴⁴

Onnistuakseen edellyttivät tehokkaat vastatoimenpiteet yksityiskohtaista suunnittelua, kaikkien resurssien keskitettyä käyttöä sekä nopeita ja häikäilemättömiä vastatoimenpiteitä. Varautumistoimenpiteitä olivat esimerkiksi varusmiesten lomautusten peruuttaminen tärkeimmissä varuskunnissa, Kevyen Prikaatin siirto Tuusulaan tai Helsinkiin sekä konepistooliaseistuksen ja väkijoukon hajottamiseen tarvittavien kaasutusvälineiden varaaminen joukoille. Keskusvarikoilla säilytettävien aseiden ja ampumatarvikkeiden turvaamiseksi, suunniteltiin varuskunta-paikkojen ulkopuolella sijainneiden varikoiden vartioinnin tehostamista.⁴⁵

Toimenpiteiden turvaamiseksi ja johdon järjestelemiseksi suunniteltiin maa jaettavaksi kahteen toiminta-alueeseen ratalinjaa Pori-Haapamäki-Pieksamäki-Savonlinna pitkin. Linjan pohjoispuoleinen alue olisi ollut 1. Divisioonan komentajan tai hänen sijaisensa johdossa. Linjan eteläpuolella varauduttiin toimimaan sekä Helsingissä, että sen ulkopuolella. Helsinkiä varten suunniteltiin perustettavaksi oma johtoporras joko puolustusvoimain komentajan tai pääesikunnassa palvelevan kenraalin johtamana.⁴⁶

Puolustusvoimien vastatoimenpiteet oli tarkoitus aloittaa tunnussanalla ja niiden keskeyttäminen olisi tapahtunut ainoastaan korkea-arvoisen sotilaan varmentamalla tasavallan presidentin

⁴³ PVKOM arkisto, Salaista ja yleistä kirjeistöä, muistioita ym. kenraali Aarne Sihvon komentajakaudelta 1946–1955, Puolustusministerille osoitettu käsinkirjoitettu päiväämätön ja allekirjoittamaton suunnitelma maavoimien sisäistä luonnetta olevien tehtävien suorittamisesta. T 21645/2, KA.

⁴⁴ Sama.

⁴⁵ Sama.

⁴⁶ Sama.

henkilökohtaisella julistuksella tai erikseen nimettyjen hallituksen jäsenten ja sotilashenkilöiden julistuksella.⁴⁷ Suunnitelma korosti yleistöimintaa ja Helsingin suojaukseen liittyvien viestiyhteyksien suunnittelua ja varmentamista, toiminnan suojaamista, tiedustelun ja yhteistoiminnan sekä hälytysjärjestelyiden varmentamista.⁴⁸

Erityisinä ehkäisevinä toimenpiteinä oli kumouksellisen toiminnan yllätyksellisyyden kiistäminen. Tähän pyrittiin kaiken kumouksellisten voimien suorittamien toimenpiteiden julkisuu-
teen saattamisella esimerkiksi lehdistön tai eduskuntakyselyjen kautta. Keinoina kumouksellisten voimien suunnitelmien sekoittamiseksi ja epävarmuuden aikaansaamiseksi olivat esimerkiksi joukko-osastojen tilapäiset siirrot, sotilasosastojen näkyvä esiintyminen kaupunkien kaduilla, ilmavoimien ylilennot Helsingin yllä sekä laivaston osien siirrot avainpaikoille.⁴⁹

Koulutuksellisinä valmiustoimenpiteitä olivat esimerkiksi erilaisten poliisitoimenpiteiden opettaminen palveluksessa oleville varusmiehille, asutuskeskustaistelun kouluttaminen, tehostettu konepistoolikoulutus sekä valistustoiminnan tehostaminen. Edellä mainittujen toimenpiteiden lisäksi Kevyessä Prikaatissa suunniteltiin kokeiltavan ja muodostettavan erityisiä osastoja vahvasti varustettujen rakennusten valtaamiseksi ja katutaisteluja varten. Pioneerirykmentissä valmisteltavia toimenpiteitä olisivat olleet joidenkin liikkuvien valonheitinryhmien sekä vaarattomien kaasujen levittämiseen sopivien kaasutusryhmien perustaminen.⁵⁰

2.2 Helsingin suojaussuunnitelma

Maavoimien sisäistä luonnetta olevien tehtävien suorittamista koskeneiden toimenpiteiden liitteenä oli erillinen suunnitelma Helsingin ja myös muiden suurten kaupunkien suojaamiseksi. Pääkaupungin säilymisen merkitystä laillisen hallituksen joukkojen valvonnassa pidettiin tärkeänä. Suunnitelman alussa oli arviointi kumouksellisten voimien onnistumisen edellytyksistä, joista tärkeimpänä oli yllätys. Mahdollisen hyökkäyshetken alkaminen katsottiin ajoittuvan yöhön, jolloin vastapuolen valmius olisi alhaisimmillaan.⁵¹

Kumousta suunnittelevien voimien suurimmaksi heikkoudeksi katsottiin heidän toimintansa

⁴⁷ Sama. Ylijohtoa varten, mikäli pääesikunta Helsingissä olisi ollut toimintakyvytön, varauduttiin pääkaupungin ulkopuolelta tapahtuvilla toimenpiteillä turvaamaan Helsingin palauttaminen lailliselle hallitukselle. Suunnitelmassa nimettiin kenraalit Lagus ja Pajari mahdollisina johtajina.

⁴⁸ Sama. Tiedustelu suunniteltiin kohdistettavaksi esimerkiksi suuriin työpaikkoihin, erityisesti työpaikka- ym. kokouksiin. Yhteistoimintaa suunniteltiin poliisin tai eräisiin kansalaisjärjestöihin. Poliittisista puolueista mainittiin sosiaalidemokraatit.

⁴⁹ Sama.

⁵⁰ Sama.

salaamisen onnistumista. Tämän katsottiin koskevan erityisesti suurten väkijoukkojen kokoamista toimintaan. Valtionjohdon taholta suoritettujen vastatoimenpiteiden tuli olla määrätietoisia, mutta ilman tarpeetonta provosointia. Tavoitteena oli saada mahdollinen kumousyritys raukeamaan ilman verenvuodatusta.⁵²

Helsingin suojaamiseksi mahdollista vallankaappausta tai vakavampien levottomuuksien torjumista varten suunnitelma oli jaettu ennakkotoimenpiteisiin eli valmisteluihin, tehostettuihin toimenpiteisiin ja erittäin tehostettuihin toimenpiteisiin. Ennakkotoimenpiteisiin kuuluivat esimerkiksi kaupungin jakaminen eri torjunta-alueisiin ja niiden ala-alueisiin, tärkeiden kohteiden tiedustelu, henkilöstön varaaminen ja suunnitelmien laatiminen.⁵³

Tehostetut toimenpiteet oli jaettu neljään vaiheeseen. Ensimmäiseen vaiheeseen (hälytysvaihe) kuuluivat joukon lähtövalmiuden kohottaminen yhteen tuntiin. Toiseen vaiheeseen (suojaamisvaihe) kuuluivat ennalta tiedusteltujen kohteiden miehitys, Helsinkiin siirrettävien muiden joukkojen liikkeellelähtö omista varuskunnistaan sekä Helsingin liikennelaitoksen linja-autojen osittainen pakko-otto, tykkiveneiden ankkurointi Helsingin satamiin sekä Helsinkiin saapuvien junien pysäyttäminen kaupungin ulkopuolella ja niiden tarkastaminen.⁵⁴

Suojaamisvaihe oli jaettu edelleen tehostettuun suojaamisvaiheeseen ja erittäin tehostettuun suojaamisvaiheeseen. Tehostettuun suojaamisvaiheen kuuluivat muun muassa Helsinkiin muualta tulleiden joukkojen keskittäminen omille torjunta-alueilleen, ennalta suunniteltujen siviilikohteiden miehittäminen, järjestyspartiointi sekä kaupungin piiritystilaan julistaminen. Erittäin tehostetussa suojaamisvaiheessa toimenpiteitä täydennettiin edelleen esimerkiksi täydellisellä liikkumis- ja kokoontumiskiellolla, tarpeellisilla vangitsemisilla, aseiden käytön uhkaamisella sekä liikkumislupien ja tunnusmerkkien jakamisella.⁵⁵

2.3 Varikoiden suojaaminen

Ensimmäiset pääesikunnan käskyt varikoiden suojausten tehostamisesta oli annettu maalis-

⁵¹ Sama. Erillinen liite toimenpiteistä Helsingin suojaamiseksi.

⁵² Sama. Suunnitelman liitteenä oli kaksi karttalehteä Helsingistä ja sen lähialueista. Toiseen kartoista oli piirretty vyöhykejako sekä merkitty suojattavat kohteet. Toisessa kartassa oli lisäksi merkitty Helsingin edustalle ankkuroitujen alusten paikat sekä tärkeimmät sillat.

⁵³ Sama.

⁵⁴ Sama.

⁵⁵ Sama. Erittäin tehostetuista toimenpiteistä suunnitelmassa ei ole kirjoitettu mitään. Todennäköisesti erittäin tehostetun vaiheen toimenpiteet ovat tarkoittaneet samaa tai kyseessä olisivat olleet täysimittaiset sotatoimet kaappauksen kukistamiseksi.

kuussa 1948 valmiudenkohottamistoimenpiteisiin liittyen.⁵⁶ Kesäkuussa 1948 käskettiin toimenpiteet ulkopuolisen avun antamisesta varikoille ja perusteet viestiyhteyksien järjestämisestä.⁵⁷ Ulkopuolista apua varten oli jokaiselle varikolle nimetty joukko-osasto tai varuskunta. Suojaosastoissa oli tarkoituksena käyttää ensisijaisesti kurssien, koulujen tai erillisten laitosten ja yksiköiden henkilöstöä. Joukko-osastot pyrittiin säilyttämään toimintakykyisinä yksiköinä. Nimetyt joukko-osastot vastasivat yhdessä varikoiden kanssa yksityiskohtien suunnittelemisesta. Laaditut suunnitelmat ulkopuolisen avun antamisesta oli lähetettävä operatiiviselle osastolle kesäkuun loppuun mennessä.⁵⁸

Tammikuussa 1949 saivat varikot käskyn aloittaa niiden vartioinnin tehostamiseen liittyvän suunnittelun. Taustalla oli muutama päivä aikaisemmin järjestetyt varikoiden päälliköiden neuvottelupäivät, jossa oli esitelty varikoiden vartioinnin täydentämistä erilaisilla teknisillä laitteilla. Laaditut suunnitelmat vartioinnin tehostamiseksi oli lähetettävä pääesikuntaan maaliskuun alkuun mennessä. Käskyn liitteenä oli neuvottelupäivillä pidetty alustus varikoiden vartioinnin tehostamista parantavista apukeinoista, laitteista ja välineistä.⁵⁹

Tarkastettaviksi lähetetyt suojaussuunnitelmat edellyttivät joitakin täsmennyksiä, mitkä tehtiin vuoden 1950 kuluessa.⁶⁰ Kahden vuoden kuluessa oli varikoiden yleiset suojausta koskevat suunnitelmat saatettu ainakin auttavaan valmiuteen.

2.4 Alueellinen suojelu

Vuosi liikekannallepano- ja operatiivisen suunnittelutyön jatkamisesta pääesikunnan työskentely oli edennyt siihen valmiuteen, että huhtikuussa 1949 alajohtoportaille voitiin käskä suunnitteluperusteet puolustusvoimien käyttämisestä maan sisäisen järjestyksen turvaamiseksi. Suunnitelma perustui maan jakamiseen viiteen suojelualueeseen, joiden aluejako ei kuitenkaan noudattanut rauhan aikaista divisioonien aluejakoa.⁶¹

⁵⁶ Raunio (1988), s. 537.

⁵⁷ Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 3/Op.1/5 sal. 8.6.1948 ja Pv.PE Viestios 18.6.1948 No:21/Viesti 1/5a.sal. Varikoiden suojaus. Molemmat T 26965 F1, KA.

⁵⁸ Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 3/Op.1/5 sal. 8.6.1948, Varikoiden suojaus. T 26965 F1, KA.

⁵⁹ Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 3/Op.1/13 sal. 31.3.1949, Varikoiden vartioinnin tehostaminen. T 26965 F2, KA. Alustus käsitteli varikon alueen suojaamista erityisesti ulkoapäin kohdistuvaa uhkaa vastaan. Tehostamiskeinoina eriteltiin muun muassa miinat, paukku- ja valohälyttimet, sähkösilma ja sähköistetty aita,

⁶⁰ Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 28/Op.1/13 sal. 8.4.1949 Varikoiden suojaus. T 26965 F2, KA. Sekä Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 105/Op.1/OT/10 sal. 8.12.1950, Ulkopuolisen avun antaminen varikoille, T 26862 F1, KA.

⁶¹ Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 29/Op.1/11/ sal. Sisäisen järjestyksen turvaaminen, 23.4.1949, T 26965 F2, KA.

Ensimmäisen suojelualueen muodostivat Helsingin, Suomenlinnan, Hyrylän ja Porvoon varuskunnat. Toiseen suojelualueeseen kuuluivat Lounais-Suomen sotilaslääni ja pääosa Porin sotilaspiiristä. Kolmanteen suojelualueeseen kuuluivat Hämeen ja Helsingin sotilasläänit sekä osa Tampereen sotilaspiiristä. Neljänteen suojelualueeseen kuuluivat Kymen sotilaslääni ja Savonlinnan sotilaspiiri sekä Keskusvarikko 5 alue rautatie- ja maantieyhteyksineen. Viimeiseen suojelualueeseen kuuluivat Keski- ja Pohjois-Suomi, etelärajanaan yleinen linja Siipyy-Viljakkala-Orivesi-Joutsa-Pieksamäki-Kitee. Suojelualueiden johtoon nimettiin kolmen rauhan ajan divisioonan komentajat, Helsingin sotilasläänin ja Kevyen prikaatin komentaja sekä heille sijaiset.⁶²

Valtiojohdon määräämän tehtävän edelleen puuttuessa oli rauhansopimuksen mukaisesti, lähinnä sisäisen järjestyksen turvaamiseksi, alueelliselle suojelulle määritetty neljä tehtävää:

- laillisen hallituksen antamien sotilaallisia toimenpiteitä vaativien, sisäistä luonnetta olevien tehtävien täyttäminen
- virka-apu paikallisille siviiliviranomaisille järjestyksen pitoon ja turvallisuusapuun, tilanteissa missä poliisivoima sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi havaitaan riittämättömäksi
- rauhansopimuksen edellyttämien yhteyksien turvaaminen Neuvostoliiton ja Porkkalan välillä
- laillisen yhteiskuntajärjestyksen ja sotilaallisesti merkittävien kohteiden turvaaminen, sisäisten levottomuuksien uhatessa.⁶³

Käskettyjen tehtävien suorittamiseen oli alueellisilla komentajilla käytettävissä alueelleen sijoitetut esikunnat, joukot ja varikot pois lukien Pääesikunta, Meri- ja Ilmavoimien esikunta sekä Rajavartiolaitos. Suojelutoimenpiteiden aloittamisen käski pääesikunta. Suojelualueiden komentajilla oli kuitenkin oikeus itsenäisesti aloittaa suojelutoimenpiteet, mikäli säännönmukaista käskytietä ei voitu käyttää. 1. Divisioonan komentaja määrättiin tällaisissa tapauksissa johtamaan eri suojelualueiden välistä yhteistoimintaa. Annettu käsky ei kumonnut aikaisemmin saman vuoden huhtikuussa annettua määräystä varikoille annettavasta ulkopuolisesta avusta.⁶⁴

Suojelualuejakoon on vaikuttanut liikekannallepanosuunnittelu sekä rauhanajan maavoimien

---

⁶² Sama.

⁶³ Sama.

ryhmitysuunnittelu. Maavoimien rauhanajan ryhmitysuunnittelun perusteena olivat muun muassa varautuminen ulkoista ja sisäistä vaaraa vastaan sekä operointijoustavuus.⁶⁵ Liikekannallepanosuunnitteluun ja sodan ajan joukkojen perustamiseen ovat vaikuttaneet varikoiden sekä rauhan ajan joukko-osastojen sijainti. Johtopäätös muodostuu, kun vertaa niiden sijaintia ja käskettyä vastualuejakoa. Helsingin-Porvoon muodostama oma suojelualue on todennäköisesti johtunut pääkaupungin erityispiirteistä hallinnon keskittymänä.

Ensimmäiset suunnitelmat ovat laadittu vallankaappausuhkaa varten. Sen mukaisesti puolustusvoimia varauduttiin käyttämään poliisin sijasta sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden palauttamiseksi. Se on vuoden 1948 tapahtumien valossa aivan ymmärrettävää. Helsingin merkitystä korostaa sen erityisasema hallinnon keskittymänä. Alueellisen puolustuksen periaatteiden suuntalinjoja on havaittavissa vuonna 1949 suojelualueiden komentajille annetussa oikeudessa toimia tarvittaessa itsenäisesti.

Puolustusvoimilla ei ollut valmiita suunnitelmia sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi vaan toimenpiteet perustuivat ruutupaperille luonnosteltuihin toimenpiteisiin. Toimenpiteitä vallankaappauksen ehkäisemiseksi on aloitettu suunnittelemaan samaan aikaan poliittisen tilanteen kehittymisen kanssa. Johdannossa kuvattujen valmiudenkohottamistoimenpiteiden toimeenpanossa on helposti nähtävissä yhtäläisyyksiä ruutupaperisuunnitelman ja tehtyjen valmiudenkohottamistoimenpiteiden välillä.

Puolustusvoimien käyttämisestä sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi käskettiin noin vuosi kevään 1948 valmiuden kohottamistoimenpiteiden jälkeen. Jos asiaa tarkastelee sisällön ja sivumäärän (kaksi) mukaan niin käskyn julkaisu kesti melko kauan. Syitä onkin tarkasteltava enemmän käynnissä olleen operatiivisen suunnittelun kautta, johon käsky sisäisen järjestyksen turvaamisesta liittyi. Nämä yhteydet tarkentuvat tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa.

Vaikka perusteet kaiken kaikkiaan olivat yleisluonteisia ja jättivät tehtävien yksityiskohdat suojelualueiden suunniteltavaksi, oli se kuitenkin ensimmäinen käsky puolustusvoimien käytöstä sisäisen järjestyksen turvaamisessa suojelualuejaon mukaisesti; suunnitteluperusteet sisäinen suojelun toteuttamisesta.

⁶⁴ Sama, Pääesikunta, Meri- ja Ilmavoimien esikunta sekä Rajavartiolaitos olivat rajattu pois alueellisen komentajan käytettävissä olevista joukoista.

⁶⁵ Pv.PE. Operatiivinen osasto, No 85/Op.1/11/sal 30.9.1949.Rauhanajan prikaatijärjesteisen armeijan maavoimien ryhmitys. T 26965 F2, KA.

3 SISÄINEN JÄRJESTYS JA TURVALLISUUS OSAKSI PUOLUSTUSSUUNNITTELUA

3.1 Täydennyskokoonpano – suojelualueista vastuualueisiin

Kevään 1948 jälkeen puolustusvoimien rooli yhteiskunnan sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäjänä jäi melko vähäiseksi. Kemin lakon aikana vuonna 1949 Lapin maaherra pyysi puolustusvoimien virka-apua yleisen järjestyksen säilyttämiseksi.⁶⁶ Kemiin lähetetyt noin 700 sotilasta eivät kuitenkaan osallistuneet itse tapahtumien kulkuun. Sotilaiden läsnäolo Kemin läheisyydessä riitti osoittamaan viranomaisten valmiuden järjestyksen säilyttämiseen.⁶⁷ Puolustusvoimien kanta niin Kemissä kuin myöhemmin yleislakon aikana oli olla sekaantumatta järjestyksenpitoon, se kuului ensisijaisesti poliisille.⁶⁸

Pääesikunnan operatiivinen suunnittelutyö eteni siten, että tammikuussa 1950 aloitettiin ensimmäisten puolustussuunnitelmien laatiminen.⁶⁹ Suunnitelmat käsittelivät puolustusvoimien rauhanajan kokoonpanon täydentämistä Pariisin rauhansopimuksen määrittämään enimmäisvahvuuteen ja niistä muodostettujen joukkojen käyttöä. Joukkoja nimitettiin täydennyskokoonpanoksi (t-kokoonpano).⁷⁰

Täydennyskokoonpanossa olevien puolustusvoimien joukkojen käyttö oli tarkoitettu ennen kaikkea maan puolueettomuuden turvaamiseen sekä rajojen paikalliseen puolustamiseen. Toissijaisena tehtävänä oli maan sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden edellyttämien tehtävien toteuttaminen.⁷¹

Täydennyskokoonpanossa maa oli yhä jaettu viiteen vastuualueeseen. Aikaisemmat numeroituvat suojelualueet olivat muuttuneet maantieteellisesti nimetyiksi vastuualueiksi, jotka olivat Lounais-Suomen, Sisä-Suomen, Pohjois-Suomen, Uudenmaan sekä Pohjanmaan vastuualueet. Vastuualueiden komentajina olivat edelleen kolmen divisioonan komentajat, Helsingin Sotilasläänin komentaja ja Keski-Suomen Sotilasläänin komentaja. Heidän johdossaan olivat erikseen perustamalla täydennettävät rauhanajan joukot.⁷²

⁶⁶ Skog, Emil: sosialisti ja patriootti muistelee, Gummerus, Jyväskylä 1995, s. 266.

⁶⁷ Salminen (1995), s. 307. Puolustusvoimien toiminnasta Kemin lakon aikana tarkemmin ss. 215–216.

⁶⁸ Skog (1995), s. 267.

⁶⁹ Tynkkynen (2006), s. 441.

⁷⁰ Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 1/Op.1/11D sal. 4.1.1950, Pv.PE Op.käsky No 1. T 26862 D1, KA.

⁷¹ Tynkkynen (2006), s. 441

⁷² Pv.PE Operatiivinen osasto, no 1/Op.1/11D sal. 4.1.1950, Pv.PE Op.käsky No 1. T 26862/D1, KA

Vastuualueiden tärkeimpänä tehtävänä oli valtakunnan alueellisen koskemattomuuden valvonta ja suojele. Täydennyskokoonpanossa puolustusvoimien sisäisen järjestyksen turvaamiseen liittyvänä tehtävänä oli sisäisen järjestyksen ylläpito sekä maan talouselämälle tai sotilaalliselle toiminnalle tärkeiden kohteiden suojaaminen.

Täydennyskokoonpanoon siirtyminen olisi kumonnut kaikki aikaisemmat käskyt sisäisen järjestyksen ylläpidosta ja varikoiden suojelusta.⁷³ Operatiivisen suunnittelun edetessä oli vastuualuejako muuttunut noudattamaan aluejärjestön vastuualuejakoa. Tavoitteena näyttää olleen alusta alkaen sovittaa yhteen vastuualuejako niin ulkoista kuin sisäistä uhkaakin varten.

Vuonna 1949 laaditusta ensimmäisestä sisäisen järjestyksen turvaamiseen liittyneestä suunnitelmasta oli periaatteellisella tasolla tapahtunut merkittävä muutos; tehtävät sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä kuuluivat ensisijaisesti poliisille. Puolustusvoimat valmistautuivat antamaan pyydettyä virka-apua, niin kuin laki edellytti. Levottomuuksien satuttaessa puolustusvoimat varautui ensisijaisesti tärkeiden kohteiden suojaamiseen ja joukkoja varauduttiin käyttämään levottomuuksien tukahduttamiseen vain hallituksen käskyllä.⁷⁴

Alueellisen puolustuksen periaatteiden mukaisesti vastuualueiden komentajilla oli käytettävissään johtosuhteiden mukaisten joukkojen lisäksi myös alueellaan olevat muut joukot tietyin rajauksin. Yhteistoiminta paikallisiin varmistus- ja vartiointitehtäviin liittyen voitiin aloittaa poliisin, liikennelaitosten ja yksityisten laitosten kanssa. Käskyn perusteella laaditut suunnitelmat oli esiteltävä operatiiviselle osastolle vuoden 1950 maaliskuun alkuun mennessä.⁷⁵

Puolustusvoimain komentaja hyväksyi laaditut suunnitelmat kesäkuussa 1950, jolloin myös sisäisessä suojelussa siirryttiin noudattamaan uutta vastuualuejakoa. Suunnitteluperusteita yhtenäistettiin ja tarkennettiin sisäisen suojelun osalta johtosuhteissa ja aluejaossa sekä annettiin perusteet viestitoiminnan järjestelyistä sekä huollosta. Aluejärjestö siirtyi sisäistä suojelua koskeissa asioissa vastuualueen komentajan johtoon ja vastuualueet sisäistä suojelua varten jaettiin edelleen ala-alueisiin sotilaslääni- ja piiri- jaon mukaisesti.⁷⁶

⁷³ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 1/Op.1/11D sal. 4.1.1950, Pv.PE Op.käsky No 1. T26862 D1, KA

⁷⁴ Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 76/Op.1/10/henk./sal. 2.9.1950. Puolustusvoimain komentajan muistio tasavallan presidentille. T26965 F3, KA

⁷⁵ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 1/Op.1/11D sal. 4.1.1950, Pv.PE Op.käsky No 1. T26862 D1, KA. Suunnitelmat koskivat joukkojen käyttöä ja siirtymisiä. Lisäksi tuli laatia esitykset rautatie- ja vesistökuljetuksista sekä esitys vastuualueelle sijoitettujen, toisen vastuualueen johdossa olevien joukkojen käytöstä.

Sotilas- ja poliisiviranomaisten välistä yhteistoiminnan suunnittelua ja valmistelua jatkettiin edelleen. Yhteistoiminnan suunnittelemisessa tehdaslaitosten, suurliikkeiden sekä posti- ja rautatielaitokseen kuuluvien laitosten suojelemisesta oli pyrkimyksenä käyttää niiden suojaamisessa ensisijaisesti laitosten omia työntekijöitä.

Suunnitelmat sisäistä suojelua varten laadittiin valmiiksi elokuun loppuun 1950 mennessä. Samalla vastuualueiden komentajien tuli ilmoittaa alueidensa valmiudesta siirtyä uuteen järjestelyyn.⁷⁷ Ensimmäiset yleisten perusteiden mukaan laaditut suunnitelmat ovat selvästi edellyttäneet alajohtoportaille tarkempia suunnitteluperusteita niin johtosuhteiden kuin aluejaon osalta.

Täydennyskokoonpanossa pääesikunnan käskemien vastuualueiden ja aluejärjestön sotilaspiirien rajat eivät yhtyneet toisiinsa. Pääesikunnan elokuussa 1950 antamalla käskyllä selvennettiin johtosuhteita tarkentamalla vastuualueiden rajat noudattamaan vuonna 1944 käyttöön vahvistettuja sotilaspiirien rajoja.⁷⁸ Uutta vastuualuejakoa noudatettiin jatkossa myös sisäisen järjestyksen ylläpitoa koskeneissa valmisteluissa.⁷⁹

3.2 Käsky sisäinen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä

Marraskuussa 1950 yhdistettiin aikaisemmin annetut käskyt sisäisestä suojelusta yhdeksi asiakirjaksi. Esitettyjen aikataulujen mukaisesti viiden vastuualueen komentajat huolehtivat joulukuusta 1950 alkaen sisäistä järjestystä ja turvallisuutta koskevien toimenpiteiden valmistelusta ja tarvittaessa toteutuksesta sekä sotilaallisesti ja taloudellisesti tärkeiden kohteiden suojaamisesta, lakien ja puolustusvoimain komentajan käskyjen mukaisesti.⁸⁰

Puolustusvoimien tarkennetut tehtävät sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi olivat säilyneet saman sisältöisinä kuin vuoden 1949 perusteissa suojelualueiden tehtäviksi. Nyt annettu käsky oli sisällöltään huomattavasti yksityiskohtaisempi. Uhkamalli huomioi valankaappauksen lisäksi myös maahan kohdistuvaan sotilaalliseen hyökkäykseen liittyvät uhkat sisäiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.⁸¹

⁷⁶ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 1/Op.1/11D sal. 4.1.1950, Pv.PE Op.käsky No 1. T 26862 D1, KA

⁷⁷ Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 25/Op.1/OT/11 sal 19.6.1950, Pv.PE Op.käsky No 2. T 26862 D1, KA

⁷⁸ Tynkkynen (2006), sivu 442.

⁷⁹ Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 60/Op.1/OT/11 sal. 24.8.1950, Vastuualueiden rajojen muuttaminen T 26862 D1, KA.

⁸⁰ Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 93/Op.1/OT/11 sal. 7.11.1950, Pv.PE Op.käsky No 3. T 26862 D1, KA.

Käskyssä oli tarkennettu edelleen alueella olevien joukkojen johtosuhteita ja vastuualuejakoa. Lisäksi toistettiin pienin tarkennuksin jo kesäkuussa annetut perusteet poliisiviranomaisten kanssa toteutettavasta yhteistoiminnasta sekä rautatie- posti- ja lennätinlaitoksen sekä erityisten kohteiden suojaamisen periaatteista. Tärkeimpänä tavoitteena oli ennaltaehkäistä, levottomuuksienkin uhatessa, puolustusvoimien sitominen paikallisiin vartiointitehtäviin. Varikoiden suojaamisessa tuli huomioida järjestelyt varikoille suunnattavan ulkopuolisen avun toteuttamisesta.⁸²

Kaikkien rauhanajan joukko-osastojen sijoitus ei ollut yhteensopiva käskelyn vastuualuejaon kanssa. Tämän vuoksi tarkennettiin tehtävän suorittamiseen käytettävien joukkojen osalta toimintaohjeita tilanteisiin, jossa vastuualueelle oli tilapäisesti sijoitettu toisen vastuualueen komentajan johtoon kuuluneita joukkoja. Kevyt prikaati vahvennettuna yhdellä jääkäripataljoonalla oli puolustusvoimain komentajan reservinä myös sisäisen turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvissä tehtävissä.⁸³

Aikaisemmissa operatiivisen osaston käskemissä perusteissa ei ollut huomioitu mahdollisten levottomuuksien kehittymisnopeutta tai laajuutta. Suunnittelun edetessä on havaittavissa, että varautumistoimenpiteissä on pyritty toiminnan joustavuuteen. Siirtyminen ”*tehostettuun valmiuteen*” lienee osoitus tästä. Käskyssä ei selvinnyt sen tarkkaa merkitystä, eikä sitä ollut aikaisemmissakaan käskyissä mainittu. Siirtyminen sisäisen suojelun suoritustoimenpiteisiin sekä tehostettuun valmiuteen tapahtui edelleen puolustusvoimain komentajan käskystä. Aikaisempien käskyjen mukaisesti oli vastuualueiden komentajilla oikeus tarpeen vaatiessa käynnistää toimenpiteet oma-aloitteisesti.⁸⁴

Puolustusvoimien operatiivinen suunnittelu oli perustunut joulukuussa 1944 vahvistettuun aluejakoon. Uuden sotilasläänien ja sotilaspiirien rauhanajan aluejaon tullessa voimaan kesäkuun alussa 1951, jouduttiin täydennyskokoonpanoon liittyviä suunnitelmia tarkastamaan uudelleen.⁸⁵ Maaliskuussa 1951 tarkennettiin ensin Lounais-Suomen ja Uudenmaan vastuualueen välirajoja⁸⁶, lisäksi toukokuussa 1951 muutettiin pienin tarkennuksin viiden vastuualueen rajoja noudattamaan uutta sotilasläänijakoa.

---

⁸¹ Sama

⁸² Sama

⁸³ Sama

⁸⁴ sama

⁸⁵ Tynkkynen (2006), s. 442.

Uuden sotilasläänijaon mukaan kuuluivat Pohjois-Suomen vastuualueeseen Pohjois-Suomen sotilasläänin alue, Lounais-Suomen vastuualueeseen Lounais-Suomen sotilasläänin alue ilman Inkoon kuntaa, Sisä-Suomen vastuualueeseen Hämeen, Kymen ja Savo-Karjalan sotilasläänien alueet ja Suolahden sotilaspiiri, Uudenmaan vastuualueeseen Uudenmaan sotilasläänin alue ja Inkoon kunta sekä Pohjanmaan vastuualueeseen Pohjanmaan sotilasläänin alue ilman Suolahden sotilaspiiriä.⁸⁷

Uuteen vastuualuejakoon siirtyminen edellytti tarvittaessa ala-alueiden rajojen muutoksia. Rajoitetusti paikallista suojelua ja varikoiden auttamista varten alistettujen joukkojen sekä aluejärjestön käytössä noudatettiin edelleen marraskuussa 1950 annettua käskyä sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä.⁸⁸

Operatiivisen suunnittelun käynnistyminen liitti viimeistään vuoden 1950 aikana sisäisen järjestyksen ylläpitoon kuuluvan suunnittelun osaksi operatiivista suunnittelua. Lisäksi puolustusvoimain komentajan esitys puolustusvoimien tehtäväksi sai poliittisen johdon hyväksynnän. Puolustusvoimien tärkein tehtävä oli puolueettomuuden suojaaminen ja sen jälkeen sisäisen järjestyksen ylläpito.⁸⁹

3.3 Kohteiden suojaaminen – vaikeutena joukkojen vähyys

Kysymys viranomaisten välisestä yhteistoiminnasta ja sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvästä tehtävien jakautumisesta oli ollut esillä aikaisemminkin⁹⁰. Syyskuussa 1950 oli puolustusvoimain komentaja jälleen yhteydessä puolustusministeriin sotilas- ja siviiliviranomaisten välisten suhteiden ja virka-avun antamisen periaatteiden selvittämiseksi. Epäselvyys toimintavastuista valtakunnan sisäistä järjestystä ja turvallisuutta koskevissa asioissa, muun muassa kohteiden suojaamiseksi, vaikeutti puolustusvoimien suunnittelutyötä.⁹¹

⁸⁶ Pv.PE Operatiivinen osasto n:o 54/Op.1/OT/11 sal. 19.3.1951. Käsky Lounais-Suomen ja Uudenmaan vastuualueiden välirajan muuttamisesta. T 26862 D1, KA.

⁸⁷ Pv.PE Operatiivinen osasto, n:o 95/Op.1/OT/11 b sal. 19.5.1951, Pv.PE Op.käsky No 5. T 26862 D1, KA.

⁸⁸ Sama. Suolahden sotilaspiiri alistettiin edelleen rauhan aikana sisäistä suojelua koskevissa asioissa Pohjanmaan vastuualueelle.

⁸⁹ Pv.PE Operatiivinen osasto, No 76/Op.1/10/henk. sal. 2.9.1950. Puolustusvoimain komentajan esitys puolustusvoimien päätehtäviksi maan suvereenisuuden puolustaminen voimakeinoin ja varautuminen sisäisen järjestyksen turvaamiseen. Tehtävien toteuttamisen laajuuden päätti presidentti puolustusvoimain ylipäällikkönä.

⁹⁰ Pv.PE Operatiivinen osasto, No 35/Op.1/11 sal. 4.4.1950. Kirje, Sisäministeriön ja Puolustusvoimain yhteistoiminnan järjestäminen. T 26965 F3, KA.

⁹¹ Pv.PE. Operatiivinen osasto, No 82/Op.1/11 sal. 25.9.1950, Sotilas- ja siviiliviranomaisten välinen virka-avun antaminen. T 26965 F3, KA.

Huhtikuuhun 1951 mennessä ei määräyksiä poliisin tehtävistä sodanuhan aikana, liikekannallepanossa, sodanaikana tai viranomaisten välisestä yhteistoiminnasta ollut edelleenkään jakaa. Koska yhteistoiminnan järjestelyt olivat kuitenkin operatiivisessa käskyssä No 3 edellytetty suunnitellun etukäteen, pyydettiin vastuualueita ilmoittamaan kesäkuun alkuun mennessä, miten tehtävät ja niihin varattu henkilöstö oli jaettu puolustusvoimien ja poliisin kesken.⁹²

Asian ollessa edelleen ratkaisematta oli puolustusvoimain komentaja elokuussa 1951 uudelleen yhteydessä puolustusministeriin samasta asiasta. Hän ehdotti puolustusministerille ratkaisuna tehtävien ja vastuiden jakamista siten, että järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen rauhan aikana kuului ensisijaisesti poliisiviranomaisille. Puolustusvoimat varautuivat tarvittaessa antamaan virka-apua voimassa olevien lakien ja asetusten sekä Pariisin rauhansopimuksen mukaisesti.⁹³

Ongelma muodostui tehtäviin käytettävän henkilöstön vähäisyydestä, niin poliisien kuin sotilaidenkin osalta.⁹⁴ Suunnitelmat oli laadittava sen vaihtoehdon varalta, että puolustusvoimat olisivat puolueettomuusvartioinnissa maan rajoilla. Mahdollisen kriisitilanteen aikana oli tärkeitä suojattavia kohteita laskettu olevan niin paljon, että puolustusvoimat pystyisivät vain sotilaalliselta, ja maan hallinnon kannalta, tärkeiden kohteiden suojaamiseen. Poliisinkaan voimavarat eivät riittäisi kaikkien kohteiden suojaamiseen vaarantamatta heidän varsinaisen tehtävänsä suorittamista.⁹⁵

Koska puolustusvoimien enimmäisvahvuutta ei voitu korottaa yli rauhansopimuksen sallimaa enimmäisrajaa, esitti puolustusvoimain komentaja ratkaisuksi vuoden 1925 poliisitoimesta annetun asetuksen mukaisesti ”ylimääräisten poliisikonstaapeleiden” varaamista tiettyihin poliisitehtäviin. Operatiivisen osaston laskelmien mukaan ylimääräisen poliisivoiman tarve olisi ollut kokonaisuudessaan noin 6000 miestä. Heidät kutsuttaisiin palvelukseen vain tarpeen vaatiessa ja he toimisivat sisäasiainhallinnon ja läänien maaherrojen alaisina noudattaen toi-

⁹² Pv.PE. Operatiivinen osasto, No 75/Op.1/OT 10 b1/sal. 17.4.1951. tehtävien jakautuminen sisäisessä suojelussa. T26862 F2, KA.

⁹³ Pv.PE. Operatiivinen osasto, No 189/Op.1/13 a/sal. 22.8.1951, PVKOM kirje puolustusministerille, T26965 F4, KA.

⁹⁴ Pv.PE. Operatiivinen osasto, No 82/Op.1/11sal. 25.9.1950. Sotilas- ja siviiliviranomaisten välinen virka-avun antaminen. T26965 F3, KA.

⁹⁵ Pv.PE. Operatiivinen osasto, No 189/Op.1/13 a/sal. 22.8.1951, PVKOM kirje puolustusministerille. T 26965 F4, KA. Pääesikunnan laskelmien mukaan Pariisin rauhansopimuksen määrittämä enimmäisvahvuus 41.900 oli riittämätön edes välttämättömään puolueettomuusvartiointiin. Tämän seurauksena puolustusvoimat sitoutuivat täysin maa-, meri- ja ilma-alueen suojaamiseen. ”...ulkopoliittinen tilanne kehittyy sellaiseksi, että maan puolueettomuusvartiointi on pantava täytäntöön, ei sotaväelle enää voida antaa sisäistä luonnetta olevia suojaamistehtäviä eikä sitä tässä tapauksessa ole käytettävissä lain tarkoittamaan virka-avun antoon poliisiviranomaisille.”

minnassaan poliisin ja puolustusvoimien yhdessä laatimia suojelusuunnitelmia ja -ohjeita. Puolustusvoimat olivat valmiit auttamaan poliisivoimia ylimääräisten poliisien aseistamisessa.⁹⁶

Syyskuussa 1950 pääesikunta oli aloittanut yhteistoiminnan posti- ja lennätinhallituksen kanssa näille kuuluvien tärkeiden kohteiden suojelemiseksi.⁹⁷ Heinäkuussa 1951 valmistui alustava suunnitelma rautateiden tärkeimpien kohteiden suojaamiseksi. Rautateille varattavan suojahenkilöstön suhteen suunnitelmat olivat vielä keskeneräisiä.⁹⁸

3.4 Alueellinen puolustussuunnittelu

Syyskuussa 1951 annetulla pääesikunnan käskyllä jatkettiin puolustussuunnitelmien laatimista alueellisen puolustuksen periaatteiden mukaisesti. Käskyn pääasiallinen sisältö liittyi perusteisiin laadittavista suunnitelmista joukkojen käytöstä puolueettomuuden suojaamiseksi ja maamme vastaan kohdistuvan hyökkäyksen torjumiseksi eri vaihtoehtoineen. Käskyssä oli arvioitu vihollisen toimintaa hyökkäyksen aikana sekä perusteita vastatoimenpiteille.⁹⁹

Puolueettomuuden suojaaminen jakaantui edelleen puolueettomuuden valvontaan ja puolueettomuutta loukanneiden joukkojen torjuntaan. Hyökkäyksen torjumiseksi laadittavan puolustussuunnitelman tuli Neuvostoliiton kanssa tehtyyn ystävyys-, avunantosopimukseen nojautuen soveltua lännestä suuntautuvan uhkan torjuntaan. Tämän perusteella suunnitelmat laadittiin kolmea eri uhkamallia vastaan. Vaihtoehdossa A varauduttiin torjumaan hyökkäys Pohjois-Norjan kautta. Vaihtoehdossa B hyökkäys suuntautui Itämereltä ja Pohjois-Norjan kautta. Vaihtoehdossa C hyökkäys suuntautui Itämereltä sekä Ruotsin ja Norjan kautta.¹⁰⁰

Puolustusvoimien osallistumisesta sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen rauhan ja sodan aikana toteutettiin, kuten siitä aikaisemmin oli käsketty. Muutoksena aikaisempaan sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen oli siirtynyt myös sodan aikana pääosin puolustusvoimien tehtäväksi. Vaikuttaa siltä, että puolustusvoimain komentajan yhteydenotto sisäministeriin kuukautta aikaisemmin ei ollut johtanut ratkaisuun.¹⁰¹

⁹⁶ Sama

⁹⁷ PvPE, Operatiivinen osasto, No 83/Op.1/10 sal. 23.9.1950. Posti- ja lennätin hallituksen alaisten toimipaikkojen suojelu. T 26965 F3, KA.

⁹⁸ PvPE, Huolto-osasto, No 78/Huolto 2/OT 10 sal. 24.7.1951, Rautateiden suojelusuunnitelma. T 26965 F3, KA.

⁹⁹ PvPE Operatiivinen osasto, no 95/Op.1/OT/11 b sal. 19.5.1951, PvPE Op.käskky No 5. T 26862 D1, KA.

¹⁰⁰ Sama

¹⁰¹ PvPE Operatiivinen osasto, no 152/Op.1/OT/11 b / sal. 17.9.1951, PvPE Op.käskky No 7. T 26862 D1,KA.

Suunnittelu perustui uhkamalliin, missä nykyaikainen sota saattoi alkaa vihollismaan salaisesti lietsomilla yhteiskunnan sisäisillä levottomuuksilla. Sen tarkoituksena oli joko laillisen yhteiskuntajärjestyksen kumoaminen tai suotuisan olosuhteen luominen maahan kohdistuvalle hyökkäykselle. Suunniteltavat vastatoimenpiteet edellyttivät sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi riittävän suurten, oikein sijoitettujen ja nopeiden reservien varaamisen. Sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen saattoi joillakin alueilla muuttua jopa sissisodan kaltaiseksi.¹⁰²

Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä yllättävien maahanlaskujen tai maihinnousujen torjuntaa varten oli tarkoitus jo liikekannallepanovaiheen alussa muodostaa vastuualueiden komentajien käyttöön tietty määrä erikoisjoukkoja, jääkäri-, sissi- ja rannikkopataljoonia. Tällä pyrittiin turvaamaan erityisesti liikekannallepano ja keskitysvaiheen onnistuminen.¹⁰³

Suomen puolueettomuutta loukatessa katsottiin Pariisin rauhansopimuksen määräämät rauhanajan joukkojen enimmäisvahvuuden rajoitukset poistuneiksi, tällöin tulisi mahdolliseksi joukkojen perustaminen myös liikekannallepanossa.¹⁰⁴ Aikaisempien rauhanajan- (ra-kokoonpano), täydennys- (t-kokoonpano) lisäksi uusiksi kokoonpanoiksi tulivat suoja- (su-kokoonpano) ja täydellinen sodan ajan kokoonpano (tsa-kokoonpano).¹⁰⁵ Rauhan ajan puolustusvoimien nostaminen sodan ajan kokoonpanoon oli suunniteltu toteutettavaksi kolmessa vaiheessa vallitsevan uhkan mukaisesti. Perustettavien joukkojen käyttöä tehtävineen käskettiin edelleen operatiivisessa suunnitelmassa.¹⁰⁶

Täydennyskokoonpanosta siirryttäisiin suojajoukkokokoonpanoon ja edelleen täydelliseen sodan ajan kokoonpanoon. Täydennyskokoonpanon vahvuus oli Pariisin rauhansopimuksen enimmäisvahvuus 41 900 miestä, johon päästäisiin rauhan ajan puolustusvoimia vahventamalla. Suojajoukkojen vahvuus oli noin 320 000 miestä ja sodanajan vahvuus noin 500 000 miestä. Siirtyminen tiettyyn kokoonpanoon voitiin toteuttaa joko asteittain tai suoraan riippuen tilanteesta, sotavarustuksen riittävyydestä tai puolustustoimenpiteiden valmiusasteesta.¹⁰⁷

¹⁰² Pv.PE Operatiivinen osasto, no 152/Op.1/OT/11 b / sal. 17.9.1951, Pv.PE Op.käskky No 7. T 26862 D1, KA. Uhkamallissa on pyritty todennäköisesti viittaamaan Neuvostoliiton toimintaan Itä-Euroopan maissa.

¹⁰³ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 152/Op.1/OT/11 b / sal. 17.9.1951, Pv.PE Op.käskky No 7. T 26862 D1, KA.

¹⁰⁴ Tynkkynen (1996), s. 292.

¹⁰⁵ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 152/Op.1/OT/11 b / sal. 17.9.1951, Pv.PE Op.käskky No 7. T 26862 D1, KA.

¹⁰⁶ Tynkkynen (2006), ss. 443–444.

Rauhanajan kokoonpanoa oli aikaisempien perusteiden mukaisesti tarkoitettu käytettäväksi sisäistä luonnetta olevien tehtävien suorittamiseen, esimerkiksi paikallisten levottomuuksien tukahduttamiseen, milloin täydennyskokoonpanoon siirtymistä ei katsottu tarpeelliseksi. Täydennyskokoonpanoon siirryttiin silloin, kun rauhanajan puolustusvoimat sisäisen järjestyksen ylläpitämiseksi, puolueettomuuden suojaamiseksi tai sodan uhatessa saatettiin Pariisin rauhansopimuksen edellyttämään enimmäisvahvuuteen.¹⁰⁸

Annettujen perusteiden mukaan vastuualueiden komentajien tuli laatia alustavat suunnitelmat saman vuoden joulukuuhun mennessä.¹⁰⁹ Suunnitelmat hyväksyttiin muutamien tarkennuksin kesäkuussa 1952 käskyllä, josta käytettiin peitenimeä ”polttoainehankinta”.¹¹⁰

3.5 Varikoiden suojaaminen uudelleen esille

Toukokuussa 1952 käskettiin vastuualueiden esikuntia välittömästi tarkastamaan varikoiden vartiointia ja suojelua koskeneet suunnitelmat, erityisesti tuli kiinnittää huomio varikoihin kohdistunutta tuholaisoimintaa käsitteleviin kohtiin. Vastuualueiden esikuntien tuli lähettää hallussaan olevat suunnitelmat pääesikuntaan vielä saman kuukauden loppuun mennessä. Suunnitelmien mukana tuli lähettää selvitys muun muassa eri suojaustoimenpiteiden toteutukseen kuluva ajasta, toteutuneista ja suunnitelluista valmiusharjoituksista sekä arviot suurimmista heikkouksista varikoiden suojelevalmiuksissa.¹¹¹

Suunnitelmat tarkastettiin pääesikunnassa syksyn 1952 aikana. Tärkeimpänä havaintona todettiin useimpien varikoiden suojelussa esiintyneiden puutteellisuuden johtuneen ulkopuolisista, sotilasjohdosta riippumattomista syistä. Pääesikunta esitti puutteiden korjaamisiksi muutamia tehostamistoimenpiteitä, joihin oli pyrittävä käytettävissä olevin mahdollisuuksien mukaan. Keskeisimpiä huomioita olivat varikoiden viestiyhteyksien kehittäminen¹¹², valmiusharjoitusten järjestäminen sekä kesällä että talvella ja varikoiden suojaamisen tärkeys käynnissä olleisiin uudelleen järjestelyihin liittyen.¹¹³

Heinäkuussa 1953 annettiin käskyt varikoiden säännöllisten tarkastusten aloittamisesta. Sen mukaisesti 2. ja 3. Divisioona sekä Pohjanmaan sotilasläänit tarkastuttivat alueillaan olevien

¹⁰⁷ Tynkkynen (2006), ss. 443–444.

¹⁰⁸ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 152/Op.1/OT/11 b / sal. 17.9.1951, Pv.PE Op.käsky No 7. T 26862 D1, KA.

¹⁰⁹ Sama.

¹¹⁰ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 80/Op.1/OT/11 b / sal. 13.6.1952, Pv.PE Op.käsky No 8. T 26862 F3, KA.

¹¹¹ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 53/Suoj/13 a sal. 14.5.1952, Varikkojen suojeleminen. T 26965 F5, KA.

¹¹² Pv.PE Operatiivinen osasto, no 102/Sj.13/sal 29.10.1952. Varikkojen viestiyhteydet. T 26965 F5, KA.

varikoiden vartioinnin sekä suojaamisjärjestelyt jatkossa kahdesti vuodessa. Kertomukset laadituista tarkastuksista lähetettiin pääesikuntaan kesä- tai joulukuun loppuun mennessä.¹¹⁴ Ensimmäiset kertomukset suoritetuista tarkastuksista lähetti Pohjanmaan sotilaslääni lokakuun lopulla. 2. ja 3. Divisioonan tarkastuskertomukset lähetettiin joulukuun lopulla 1953.¹¹⁵

Elokuussa 1953 vahvistettiin ”varikkojen yleiset vartio-ohjeet” otettavaksi käyttöön soveltaen. Vartio-ohjeen tarkoituksena oli yhtenäistää varikoiden normaaliolojen vartiointi- ja suojeletoiminta samankaltaisiksi.¹¹⁶ Ennen uusien ohjeiden käyttöönottamista tuli varikoiden tarkastaa aikaisemmin laaditut ohjeet ja valmistautua lähettämään ne edelleen pääesikuntaan tarkastettavaksi. ”Varikoiden yleiset vartio-ohjeet” oli määrä tulla voimaan tarkistettujen vartiosuunnitelmien hyväksymisen jälkeen.¹¹⁷

54 sivun ja 15 liitteen mittainen ohje sisälsi perusteet muun muassa vartioinnin ja vartiotoiminnan järjestelyistä, vartiotoiminnan tarkastamisesta, vartiohenkilöstön oikeuksista ja velvollisuuksista sekä vartiomiehen aseenkäyttöoikeudesta.¹¹⁸

Pääesikunnan huoli varikoiden vartioinnin järjestelyistä on liitettävissä käynnissä olleeseen operatiiviseen suunnitteluun. Liikekannallepanon onnistumiseksi oli varikoihin varastoitu sodan ajan materiaali turvattava. Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyen varikoiden vartioinnin tehostaminen oli ensimmäisiä toimenpiteitä.

3.6 Polttoainehankinta – runkosuunnitelma Suomen puolustamiseksi

Kesäkuussa 1952 puolustusvoimain komentaja vahvisti vastuualueiden komentajien lähettämien alustavien suunnitelmien pohjalta yleiset perusteet valtakunnan puolustamiseksi, vastuualueiden jaon sekä puolustushaarojen tehtävät alueellisen maanpuolustusjärjestelmän periaatteiden mukaisesti.¹¹⁹

Syyskuussa 1951 alkanut puolustussuunnittelu perustui pääesikunnan alaiseen viiteen vastuu-

¹¹³ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 138/Suoj/OT /13 a sal. 12.11.1952. Varikoiden suojele. T 26862 D1, KA.

¹¹⁴ Pv.PE Operatiivinen osasto, no:t 123,124 ja 125/Optsto/ 13 a sal. 14.7.1953. Varikoiden vartioinnin ja suojaamisen tarkastaminen, T26965 F6, KA.

¹¹⁵ POHMSLE N:o 412/IV/OT/ 13 sal. 27.10.1953. Varikoitten tarkastus, T 26862 E4, KA.

2.DIVE Opos N:o 595/Järj/OT / 13sal. 28.12.1953. Varikkojen tarkastus, T 26862 F4, KA.

3.DIVE Koul-ja järjos N:o 224/Järjsto/13 sal. 23.12.1953. Varikkojen tarkastus, T 26965 F6, KA.

¹¹⁶ PE Operatiivinen osasto No 401/Aseltsto/13. 3.8.1953. Varikkojen yleiset vartio-ohjeet. T 28022 F1-2, KA.

¹¹⁷ PE Operatiivinen osasto No 402/Aseltsto/13. 3.8.1953. Varikkojen yleiset vartio-ohjeet. T 28022 F1-2, KA.

¹¹⁸ Sama, sisällysluettelo.

¹¹⁹ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 80/Op.1/OT/11 b / sal. 13.6.1952, Pv.PE Op.käsky No 8. T 26862 F3, KA.

alueeseen. Operatiivisen suunnittelun aikana aluejako tarkentui siten, että kesäkuussa 1952 sodanajan valmistelujen perustana oli enää neljä vastuualuetta.¹²⁰ Tätä varten muodostettiin uusi Etelä-Suomen vastuualue. Siinä yhdistyivät aikaisemmat Lounais-Suomen ja Uudenmaan vastuualueet sekä Sisä-Suomen vastuualueesta Hämeen sotilaslääni ilman Jyväskylän sotilaspiiriä. Pohjois-Suomen, Pohjanmaan, Etelä-Suomen ja Sisä-Suomen vastuualueet muodostivat jatkossa neljä sodan ajan vastuualuetta.¹²¹

Puolustusvoimat osallistuivat rauhan aikaiseen sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen edelleen marraskuussa 1950 käsketyn viiden vastuualueen jaolla.¹²² Tähän lienee perusteena ollut puolustussuunnitelmien saaminen valmiiksi ja käynnissä ollut organisaatiouudistus. Sisäiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyneet vastuualueen rajojen muutokset olisivat johtaneet aikaisempien suunnitelmien tarkentamiseen, samanaikaisesti kun laadittiin puolustussuunnitelmia. Tätä ylimääräistä työtä todennäköisesti haluttiin välttää.

Puolustusvoimain komentajan vahvistettua valtakunnan puolustamisen yleiset perusteet ja vastuualueiden tehtävät, laadittiin syyskuussa 1951 aloitetut suunnitelmat puolueettomuuden suojaamisesta ja valtakunnan puolustamisesta loppuun.¹²³ Vuonna 1948 jatkunut operatiivinen suunnittelu saatiin vuoden 1952 loppuun mennessä siihen vaiheeseen, että runkosuunnitelma Suomen puolustamiseksi oli auttavasti toteuttamiskelpoisessa valmiudessa.¹²⁴ Käsite ”sisäinen suojele” oli muuttunut ”sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden” ylläpitämiseksi.

Noin kahden vuoden kuluessa oli operatiivisen suunnittelun perusteena ollut uhkakuva muuttunut vallankaappauksesta Suomea vastaan kohdistuvan hyökkäyksen torjumiseen. Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden osalta uhkakuva muuttui vallankaappauksesta maahan kohdistuneen sotilaallisen hyökkäyksen aikana syntyviin ja hyökkäykseen liittyviin sisäisiin häiriöihin. Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä koskenut suunnittelu täydensi jatkossa puolustussuunnitelmia.

---

¹²⁰ Tynkkynen (2006), s. 445.

¹²¹ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 80/Op.1/OT/11 b / sal. 13.6.1952, Pv.PE Op.käsky No 8. T 26862 F3, KA.

¹²² Sama. Käskyssä viitataan rauhan ajan vastuualuejaon noudattamisessa sekä Pv.PE:n Op.käskyyn No 3/7.11.1950 että Pv.PE:n Op.käskyyn No 5/19.5.1951. Op.käsky No 5 oli tarkennettu rauhan ajan vastuualuejakoa noudattamaan uutta 1.6.1951 voimaan tulevaa sotilasläänien ja sotilaspiirien vastuualuejakoa.

¹²³ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 84/Op.1/OT/ 11 b sal. 13.6.1952, Pv.PE Op.käsky No 8. johdosta laadittavat suunnitelmat. T 26862 F3, KA.

¹²⁴ Tynkkynen (2006), s. 445.

4 ALUETUOTANTO – SUUNNITELMA YLEISEN JÄRJESTYKSEN JA TURVALLISUUDEN YLLÄPITÄMISEKSI

4.1 Aluejako ja tehtävät tarkentuvat

Laadittuja suunnitelmia jouduttiin kuitenkin tarkastamaan uudestaan uuden rauhanajan kokoonpanon astuessa voimaan joulukuussa 1952. Organisaatiomuutosten lisäksi se vaikutti myös rauhanajan joukko-osastojen kokoonpanoihin, täydennyskokoonpanoon ja sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä koskeviin suunnitelmiin.¹²⁵ Tähän liittyen käski pääesikunta heinäkuussa 1953 uudet tarkennetut suunnitteluperusteet puolustushaaroille ja alajohdetoimistoille.

Peitenimeltään ”Aluetuotanto” nimetyssä suunnittelukäskyssä uhkakuva noudatti jo aikaisemmin esitettyjä periaatteita. Uhka painottui entistä enemmän vakavan sisäisen levottomuuden mahdollisuuteen sodanuhan, liikekannallepanon ja joukkojen keskitysvaiheen aikana. Tällöin yleistä järjestystä ja turvallisuutta saatettiin joutua ylläpitämään samanaikaisesti kun puolustusvoimia oltiin siirtämässä puolustus suunnitelmien edellyttämään ryhmitykseen¹²⁶

Puolustusvoimien osuus yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi toteutettiin alueellisen maanpuolustusjärjestelmän mukaisesti. Vastuualuejaossa siirryttiin myös noudattamaan edellisvuonna käsketyn puolustus suunnittelun perusteiden mukaista vastuualuejakoa. Rauhan aikana poikkeuksen muodosti Uudenmaan sotilaslääni, mikä oli suoraan puolustusvoimien komentajan alaisuudessa. Tämä on selitettävissä pääkaupungin erityisasemalla. Vastuualuejako sotilasläänien ja sotilaspiiriäön mukaisiin ala-alueisiin säilyivät ennallaan. Tehtävän toteuttamiseksi oli käytettävissä johtosuhteiden mukaiset joukot, huomioiden Polttoainehankinta käskyn edellyttämät tehtävät.¹²⁷

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä tehtäväjakoja oli tarkennettu puolustusvoimien omien kohteiden suojaamiseen, yleisvaltakunnallisten kohteiden suojeleminen sekä siviiliviranomaisten auttamiseen. Näistä tärkein oli puolustusvoimien omien kohteiden suojaaminen.¹²⁸

¹²⁵ Tynkkynen (2006), s. 445.

¹²⁶ Pv.PE Operatiivinen osasto, no 155/Optsto/OT 11 b sal. 14.7.1953, Pv.PE Op.käsky No 9. T 26862 F4, KA.

¹²⁷ Sama. Rauhan aikana Uudenmaan sotilaslääni pois lukien Orimattilan ja Artjärven kuntia. Neljän vastuualueen komentajina olivat kolmen divisioonan ja Pohjanmaan sotilasläänin komentaja.

¹²⁸ Sama.

Puolustusvoimien normaaleihin tehtäviin niin sodan kuin rauhan aikana kuuluivat omien kohteiden suojaaminen sekä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen niissä. Tehostettuun vartiointiin ja järjestyksen ylläpitämiseen siirryttäessä oli ensin varmistettava sotilaallisesti tärkeimpien kohteiden turvallisuus. Tärkeimmiksi kohteiksi oli määritetty johtoportaat, joukot ja varikot. Sotilaallisesti tärkeisiin, mutta heikosti vartioituihin kohteisiin tuli suunnitella myös ulkoapäin tapahtuva avunanto.¹²⁹

Vastuualueen tai alajohtoportaiden komentajat pystyivät aikaisempien perusteiden mukaisesti käskemään puolustusvoimien omissa kohteissa vartiointin tehostamisesta tai järjestyksen ylläpitämisestä. Varikoiden suojaamisen tärkeys korostui siinä, että niiden rauhanaikaiset vartiointisuunnitelmat vahvistettiin pääesikunnassa. Pääesikunta vahvisti myös vartiokomennuskuntien vahvuuden ja sen, mikä joukko-osasto ne kulloinkin asetti. Varikoiden yksityiskohtaisesta suojaamisesta oli käskyssä erillinen liite.¹³⁰

Yleisvaltakunnallisesti tärkeiden kohteiden kuten hallinnon, suurteollisuuden tai energiahuollon suojelemiseen varautumisen lisäksi oli valmistauduttava suojelemaan muitakin kuin normaalioloissa poliisin tai puolustusvoimien toimesta varmistettuja kohteita. Kohteiden suojaamisessa asetettiin ensisijalle valtakunnallisen tiedotustoiminnan, liikekannallepanon, joukkojen siirron ja toiminnan sekä puolustusvoimien jatkuvan huollon kannalta sotatärkeitä kohteet. Kohteiden vartiointi voitiin panna täytäntöön valtioneuvoston päätöksellä tietyillä alueilla, paikkakunnilla tai koko valtakunnassa. Suojaamisessa käytettiin poliisia tai tasavallan presidentin määräyksellä sotaväkeä tai molempia. Erityisesti vartiointiin perustettavista joukoista käytettiin nimitystä vartiojoukot.¹³¹

Yleisvaltakunnallisten kohteiden suojaaminen oli pystyttävä toteuttamaan myös puolustusvoimien vakinaisia joukkoja käyttäen. Vastuualueiden komentajat suunnittelivat yhteistoiminnassa paikallisten siviiliviranomaisten kanssa suojattavat kohteet sekä niiden tärkeyden. Toimenpiteiden yhtenäistämiseksi yleisvaltakunnalliset kohteet oli jaoteltu viiteen ryhmään, mistä ensimmäisen muodostivat puolustusvoimien omat kohteet. Nämä on käsitelty jo aiemmin. Toisen ryhmän muodostivat poliisin omat kohteet. Kolmannen ryhmän muodostivat liikekannallepanoon kuuluvat sekä sotilaallisesti tärkeät kohteet. Neljännen ryhmän muodostivat sotatärkeitä varastot ja teollisuus ja viimeisen ryhmän muut tärkeät kohteet.¹³²

---

¹²⁹ Sama.

¹³⁰ Sama.

¹³¹ Sama.

¹³² Sama.

On ilmeistä, ettei puolustusvoimain komentajan yhteydenotto sisäministeriin ollut johtanut konkreettisiin tuloksiin, koska käskyssä ei mainittu täydennyspoliiseja mitenkään. Sen sijaan varauduttiin perustamaan yleisten kohteiden suojaamiseksi erityisiä vartiojoukkoja.

Vuonna 1950 käskettyjen periaatteiden mukaisesti tuli liikekannallepanoon ja joukkojen siirtoihin liittyvä, sekä tie- ja vesirakennushallituksen, teollisuuden ja muiden laitosten vartiointi järjestää paikallisia oloja hyväksi käyttäen mahdollisuuksien mukaan asianomaisten laitosten käyttöön jäävällä henkilöstöllä. Rautateiden tärkeyden vuoksi niin puolustusvoimien oman toiminnan kuin Neuvostoliiton ja Porkkalan välisen liikenteen kannalta, oli sen suojaamisesta annettu oma ohje erillisessä liitteessä.¹³³

Käskyssä toistettiin sotilasviranomaisten velvollisuus virka-apun antamiseen. Tavanomaisissa poliisin virka-apupyynnöissä meneteltiin varuskuntaohjesäännön mukaisesti. Rikoslain 16 lukuun perustuneissa tärkeissä virka-apupyynnöissä, vakavissa järjestyshäiriöissä tai kapinassa, esittivät maaherrat virka-apupyynnön aluevastuussa olevalle komentajalle. Poikkeuksen tähän tekivät Uudenmaan lääni, missä virka-apupyyntö esitettiin puolustusvoimain komentajalle sekä Vaasan lääni, missä virka-apupyyntö esitettiin Pohjanmaan Sotilasläänin komentajalle.¹³⁴

Tasavallan presidentti päätti sotaväen käyttämisestä poliisin apuna järjestyshäiriöiden uhatessa koko maata tai häiriöiden tukahduttamisen niin edellyttäessä. Puolustusvoimain komentaja käski tilanteen vaatimista toimenpiteistä ja joukkojen käyttämisestä. Vastuualueen tai Panssariprikaatin komentaja toimi tarvittaessa puolustusvoimain komentajan sijaisena.¹³⁵ Sijaisuusjärjestelyissä oli tapahtunut selvä muutos verrattuna vuoteen 1949. Kemin lakkomellakat olivat viimeistään osoittaneet, etteivät levottomuudet aina alkaneet Helsingistä.

Kiireelliset virka-apupyynnot voitiin esittää lähimmän varuskunnan päällikölle. Mikäli paikalla ei ollut siviiliviranomaista käynnistämään toimenpiteitä laillisen yhteiskuntajärjestyksen palauttamiseksi, oli paikallisella komentajalla tai päälliköllä velvollisuus aloittaa toimenpiteet. Erityisissä tapauksissa pystyi joukon komentaja tai vastaava käynnistämään myös omatoimisesti toimenpiteet yleisen järjestyksen palauttamiseksi. Edellä mainittujen suunnitteluperusteiden lisäksi käsky sisälsi käytännön ohjeita esimerkiksi virka-apua koskevan anomuksen muodosta ja sisällöstä.¹³⁶

¹³³ Sama.

¹³⁴ Sama. Mikäli Puolustusvoimain komentajan sijoituspaikka ei virka-apun pyyntöhetkellä ollut Helsingissä, esitti Uudenmaan läänin maaherra pyynnön Uudenmaan sotilasläänin komentajalle.

¹³⁵ Sama. Vanhin toiminnanvapautensa säilyttänyt komentaja.

¹³⁶ Sama.

4.2 Vartiopataljoonat kohteiden suojaamiseksi

Ratkaisuna yleisvaltakunnallisten kohteiden suojaamiseen oli erityisten vartiojoukkojen perustaminen. Ne olivat tarkoitettu ensisijaisesti kohteiden suojaamiseen, mutta joukkojen perustaminen tuli sopeutua myös järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi laadittaviin kokonaissuunnitelmiin.¹³⁷

Jokaiseen sotilaspiiriin valmistauduttiin perustamaan sotilaspiirin päällikön alainen vartiopataljoona, minkä kokoonpano mahdollisti organisaation laajentamisen tai supistamisen tilanteen niin edellyttäessä. Vartiopataljoonan kokoonpanoon kuului vartiokomppania kutakin suunniteltua vastuualueutta kohden, komppania tai joukkue kutakin sotilaspiirin alueella ollutta varikkoa varten sekä reservikomppania. Vartiokomppaniaan kuului paikallisen tarpeen mukaisesti 2-6 vartiojoukkuetta ja 1-2 reservijoukkuetta. Vartiojoukkueeseen kuului 2-6 ryhmää riippuen paikallisista olosuhteista.¹³⁸

Vartiojoukkueiden tehtävänä oli ennalta määrättyjen kohteiden vartiointi ja niiden perustaminen tuli suorittaa mahdollisimman lähellä vartioitavaa kohdetta. Reservikomppanian ja -joukkueiden käyttö suunniteltiin ensisijaisesti partiointiin sekä iskuvoimaa vaativiin tehtäviin ja vasta toissijaisesti vahventamaan vartiointia.¹³⁹

Vartiopataljoonien reserviläisten valinnassa tuli iskuportaaseen sijoitettavien kenttäkelpoisuuteen kiinnittää erityistä huomiota. Pataljoonan reservikomppaniaan suositeltiin sijoitettavaksi jalkaväen raskaiden aseiden ja tykkien käytön hallitsevia reserviläisiä.¹⁴⁰ Vartiojoukoille suunniteltujen tehtävien perusteella voi havaita, että niiden käytöllä pyrittiin vahventamaan paikallista aluevalvontaa ja tavoiteltiin edes auttavaa kykyä selustan taisteluun. Taustalla on saattanut olla myös suunnitelmana sijoittaa osaan perustettavista vartiojoukoista niiden vartioitavien kohteiden omia työntekijöitä.

Panssariprikaati varattiin edelleen puolustusvoimain komentajan reserviksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Sen tuli varautua toimimaan eri vastuualueilla, ensisijaisina suuntina Helsinki, Turku, Kymenlaakso ja Oulu-Kemi.¹⁴¹

---

¹³⁷ Sama.

¹³⁸ Sama.

¹³⁹ Sama.

¹⁴⁰ Sama.

4.3 Toimenpiteet rauhanajan toimintavalmiuden tehostamiseksi

Puolustusvoimien toimintavalmiuden parantamiseksi otettiin kaikissa esikunnissa, joukko-osastoissa, sotakouluissa, varikoissa ja laitoksissa käyttöön jatkuvasti ylläpidettävä rauhanajan hälytysvalmius (ra-hälytysvalmius). Päivittäisen hälytysvalmiuden tarkoituksena oli saattaa jokainen rauhan aikainen puolustusvoimien osa täysin toimintavalmiiksi neljän tunnin kuluessa siitä, kun hälytyskäsky oli annettu. Rauhan ajan hälytysvalmiuskäsitteestä käytettiin peitenimitystä ”Tuotantotoiminta”.¹⁴²

Riittävän valmiuden saavuttamiseksi edellytettiin käskyssä mainittujen joukkojen laativan yksityiskohtaiset hälytys suunnitelmat ja taistelutoimintaa varten käytännöllisimmät hälytyskoonpanot. Toiminnalle välttämätön materiaali oli varastoitava siten, että se oli nopeasti ja helposti jaettavissa. Hälytyskoonpanoihin sijoitettujen yksiköiden tuli varustettuna kyetä toimimaan kahdesta kolmeen vuorokautta varuskunnan ulkopuolella ilman täydentävää huoltoa.¹⁴³

Käsky rauhan aikaisesta hälytyksestä oli tarkoitus antaa nopeinta tiedotusvälinettä käyttäen peitesanoilla: ”Lähetäkää tuotantosuunnitelma”. Valmistautumiskäskynä hälytykseen oli peitesanat: ”Tarkistakaa tuotantosuunnitelma”. Valmistautumiskäskyn perusteella oli ryhdyttävä kaikkiin niihin toimenpiteisiin, jotka nopeuttaisivat varsinaisen hälytyksen toimeenpanoa.¹⁴⁴ Rauhanajan hälytystoimenpiteiden peruuttamisesta tiedotettiin peitesanoilla: ”Tuotantosuunnitelma esitetään huoltolajien johtajille”. Vastaanottajan oli varmistettava hälytykseen liittyvien käskyjen oikeellisuus ilman, että hälytyksen suorittaminen olisi hidastunut tai estynyt.¹⁴⁵

Tehostettuun vartiointiin ja järjestyksen ylläpitoon puolustusvoimien omissa kohteissa tai so-
tavan sijoitusalueilla käski puolustusvoimain komentaja tai tilanteen niin edellyttäessä, alempi paikallinen sotilasviranomainen. Käsky tehostetun vartiointin ja järjestyksen ylläpidon toimeenpanosta annettiin peitesanoilla ”Lähetäkää vuokraussuunnitelmanne”. Toimeenpanoa saattoi edeltää ennakkovaroitus peitteellä: ”Tarkastakaa vuokraussuunnitelmanne”. Tehostetun vartiointin ja järjestyksen ylläpitotoimenpiteiden peruuttamisesta tiedotettiin peitesanoilla: ”Vuokraussuunnitelma esitetään huoltolajien johtajille”.¹⁴⁶

---

¹⁴¹ Sama.

¹⁴² Sama.

¹⁴³ Sama.

¹⁴⁴ Sama.

¹⁴⁵ Sama.

¹⁴⁶ Sama.

Käsky kumosi aikaisemmat vuosina 1948–1951 annetut käskyt yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta. Vastuualueet valmistelivat uusien perusteiden mukaiset yleissuunnitelmat ja varikoiden suojaussuunnitelmat syksyllä 1953, ja ne hyväksyttiin käyttöön otettaviksi muutamin tarkennuksin lokakuussa 1953.¹⁴⁷

Lopullisia suunnitelmia laadittaessa alajohtoportaiden tuli huomioida sodan ajan ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi suunnitellun vastuualuejaon yhteensovittaminen todennäköiset selusta-alueet huomioiden. Muita tarkennettavia asioita olivat rauhan ajan alajohtoportaiden hälyttämisjärjestelyihin liittyvien peitteistöjen yhdenmukaistaminen pääesikunnan käskemän peitteistön mukaiseksi, vastuualueiden ala-alueiden nimeämisiin liittyvä yhdenmukaistaminen, varakomentopaikkojen tiedustelut sekä johtajien sijaisuusjärjestelyt.¹⁴⁸

Suunnitelmat oli viimeisteltävä siten, että uuteen järjestelmään voitiin siirtyä marraskuussa 1953. Vastuualueen esikunnat velvoitettiin lähettämään kopio tiedoksi puolustusvoimain komentajalle jokaisesta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi annetusta käskystä ala-alueiden komentajille. Lisäksi alavastuualueiden komentajien tuli valmistautua lähettämään havainnollistava esitys koko vastuualueen yksityiskohtaisista järjestelyistä ja suunnitelmista saman vuoden joulukuun alkuun mennessä.¹⁴⁹

Laaditut suunnitelmat oli tarkoitettu ensisijaisesti laillisen yhteiskuntajärjestyksen säilyttämistä ja valtakunnan puolustamista sisältä päin uhkaavia vaaroja vastaan. Alajohtoportaiden tuli huomioida, ettei vastuualueen voimien vahventaminen esimerkiksi vartiojoukkoja perustamalla olisi ilman muuta mahdollista. Todennäköisesti puhtaasti sisäiset kriisitilanteet oli pystyttävä hallitsemaan rauhanaikaisin poliisi- ja sotilasvoimin. Tarpeen vaatiessa tasavallan presidentti pystyi määräämään siirtymisestä täydennyskokoontaan. Tähän liittyvät valmiustila- ja toimintasuunnitelmat oli kaikissa suhteissa aina voitava pitää valmiina ja ajan tasalla.¹⁵⁰

Voimaan tulevan sisäisen turvallisuussuunnitelman tuli antaa perusteet myös niille eri vaihtoehtoja varten laadittaville ylläpitosuunnitelmille, jotka vastuualueen johdon tuli tehdä täydennyskokoontanossa tapahtuvan keskityksen, liikekannallepanon ja suurten keskityskuljetusten sekä sodan ajan varalta. Laadittaviin suunnitelmiin tuli puolustusvoimain komentaja antamaan

¹⁴⁷ Pv.PE Operatiivinen osasto, n:o 208-212/Optsto/OT 11 b sal. 7.10.1953, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi laaditun yleissuunnitelman hyväksyminen. T 26862 D1, KA.

¹⁴⁸ Sama.

¹⁴⁹ Sama. Lisäksi Pv.PE Operatiivinen osasto N:o 222 ja 223 /Aseltsto/OT/13/sal. 15.10.1953. Varikkojen vartio- ja suojelusuunnitelmat T 26862 D1, KA. Varikoiden vartio- ja suojelusuunnitelmia jouduttiin tarkentamaan vielä muutamin kohdin. Esimerkiksi eri käsitteiden ymmärtäminen, suojelualistuksiin liittyneiden yhteistoiminnan järjestelyt ja varikoiden puolustussuunnitelmien yksityiskohdat vaativat tarkentamista.

myöhemmin periaatteellista laatua olevat ohjeet. Aluetuotantokäskyn 16 sivun ja 7 erillisen liitteen muodostaman kokonaisuuden myötä sisäinen järjestyksen ja turvallisuuden suunnittelu liittyi tiiviisti muuhun puolustussuunnitteluun¹⁵¹. Käsite ”sisäinen järjestys” oli muuttunut ”yleiseksi järjestykseksi”.¹⁵²

Aluetuotanto täydensi edellisvuonna voimaan tullutta puolustussuunnitelmaa sisäisten uhkien osalta. Vastuualueet olivat jatkossa samat kuin puolustussuunnitelmassa. Tehtävät olivat tarkentuneet antaen alajohtoportaille perusteet suunnitella vähien joukkojen käyttö mahdollisimman tehokkaasti.

Tehtävät jaettiin tärkeytensä mukaisesti omien kohteiden suojaamiseen, yleisvaltakunnallisten kohteiden suojelemiseen sekä siviiliviranomaisten auttamiseen. Sotilaallisesti tärkeiden kohteiden suojaaminen valmistauduttiin toteuttamaan puolustusvoimien joukoilla. Yleisvaltakunnallisten kohteiden suojaamiseksi tarvittaessa perustettavilla vartiojoukoilla on ratkaistu sisäministeriön kanssa tuloksettomaksi jäänyt kysymys ylimääräisistä poliisikonstaapeleista. Siviiliviranomaisten auttamisen keinot pysyivät edelleen samankaltaisina, ohjeistus muuttui entistä yksityiskohtaisemmaksi.

Toimenpiteet rauhanajan toimintavalmiuden parantamiseksi mahdollistivat entistä joustavamman keinon reagoida normaaliolojen häiriötilanteisiin. Vaatimus neljän tunnin määräajasta täydellisen toimintavalmiuden saavuttamiseksi vaikutti melko haasteelliselta nykypäivään verrattuna. Kysymyksessä ei ollut vain virka-apujoukkue vaan koko joukko-osastosta.

---

¹⁵⁰ Sama.

¹⁵¹ Sama, liitteet olivat: otteita yleisen järjestyksen ja turvallisuuden voimassa pitämisestä annetuista säädöksistä, ohjeet varikoiden, rautateiden ja valtakunnallisten viestiyhteyksien ja -laitteiden suojaamisesta, otteita yhteistoinnasta sotilas- ja siviiliviranomaisten välillä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi annetuista säädöksistä, rauhanajan ja t-kokoonpanoon siirtyneiden joukkojen alistussuhteet sekä ohje viestitoiminnasta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä.

¹⁵² Tynkkynen (2006), s. 451.

5 VALLANKAAPPAUKSEN TORJUNNASTA YLEISEN JÄRJESTYKSEN TURVAAMISEEN

Uhkakuva muodostaa erään tärkeimmistä tehtävän suunnitteluun vaikuttavista perusteista. Sisäiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvä uhkakuva oli vuonna 1948 kommunistien toteuttama vallankaappaus. Tätä uhkaa varten puolustusvoimilla ei ollut ennalta laadittuja suunnitelmia. Tutkimustulosta vahvistavat kenraali Sihvon arkistosta löytyneet yksittäiset käsin tai koneella kirjoitetut suunnitelmat toimenpiteistä maavoimien sisäistä luonnetta olevien tehtävien suorittamiseksi. Siihen miksi näin oli, ei käytettävissä ollut lähdeaineisto suoranaisesti antanut vastausta. Yleisenä johtopäätöksenä voidaan todeta syyksi sotien 1939–1944 jälkeisen tilanteen ja siihen liittyneen epävarmuuden puolustusvoimien tehtävästä ja asemasta sekä operatiivisen suunnittelun keskeytymisestä.

Suunnittelun edetessä uhkakuva muuttui Suomea vastaan kohdistuvaan sotilaalliseen uhkaan ja sen vaikutukseen sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiselle. Laaditut suunnitelmat kehittyivät vuosien 1948–1953 aikana yhteiskunnan häiriötekijöiden torjumisesta suunnitelmiksi joukkojen käyttämiseksi sodanuhan tai sodan aikana tapahtuvien yhteiskunnan sisäisten häiriötekijöiden torjumiseksi. Erityisesti korostuivat liikekannallepanoon ja joukkojen keskityksiin liittyvät uhkat. Tätä kautta on huomattavissa myös sodankuvan muuttumisen vaikutus.

Laaditut suunnitelmat olivat ennen kaikkea sotilaallista uhkaa vastaan. Vallankaappauksen torjunnassa, liikekannallepanon suojaamisessa tai varautumisessa selustan taisteluihin oli kyseessä aseellinen vastustaja.

Vuosien 1948–1953 aikana puolustusvoimat määrittivät itse tehtävänsä niin maan sotilaalliseen puolustamiseen kuin sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseenkin liittyen. Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien tehtävien perusteet olivat johdettavissa laista ja asetuksista, Pariisin rauhansopimuksesta sekä Neuvostoliiton kanssa solmitusta ystävyys, yhteistoiminta ja avunantosopimuksesta.

Pariisin rauhansopimuksen asettamat rajoitukset puolustusvoimien kokonaisvahvuudelle vaikuttivat siihen, että suunnitelmia jouduttiin laatimaan erilaisten kokoonpanovaihtoehtojen mukaan. Tämän tutkimuksen kannalta tärkeimmät olivat rauhanajan kokoonpano ja täydennyskokoonpano, jotka oli tarkoitettu puolustusvoimien käyttämiseksi muun muassa sisäisen

järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarkoitettuihin tehtäviin.

Vuonna 1948 puolustusvoimien ensimmäisenä tehtävänä oli sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä varikoiden suojaaminen. Syy on selitettävissä maassa vallinneesta poliittisesti levottomasta tilanteesta ja puolustusvoimien poliisia paremmasta kyvystä tukahduttaa voimakeinoin kaikki maassa syntyneet levottomuudet. Varikoiden suojaamisen merkitys oli alusta alkaen tärkeä niissä säilytettävästä, liittoutuneille luovutusta odottavasta sotamateriaalista, mutta myös tarpeesta varmistaa, ettei mahdollisen häiriön aikana asemateriaali joutunut ulkopuolisten haltuun. Olojen vakiintuminen ja operatiivisen suunnittelun eteneminen muutti tilanteen päinvastaiseksi. Lähtökohtaisesti poliisin tehtävänä oli lain mukaisesti yleisen järjestyksen turvaaminen, jolle puolustusvoimat varautuivat antamaan tarvittaessa virka-apua.

Puolustusvoimien tehtävät sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi käskettiin huhtikuussa 1949. Ne perustuivat valtiojohdon puolustusvoimille käskemiin tehtäviin, poliisille annettavaan virka-apuun, rauhansopimuksen edellyttämien yhteyksien turvaamiseen Neuvostoliiton ja Porkkalan vuokra-alueen välillä sekä laillisen yhteiskuntajärjestyksen ja sotilaallisesti merkittävien kohteiden turvaamiseen sisäisten levottomuuksien uhatessa.

Kohteiden suojaaminen liittyi olennaisesti sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen koskeneisiin suunnitelmiin. Pariisin rauhansopimuksessa määritettyjen joukkojen kokonaisvahvuutta koskevien rajoitusten vuoksi jouduttiin pääosaa kohteiden suojaamiseksi tarkoitetuista joukoista suunnittelemaan muista kuin puolustusvoimien omista joukoista tai poliisista. Vaihtoehtoina olivat joko kohteiden omien työntekijöiden käyttäminen tai erityisen varapoliisijärjestelmän kehittäminen. Neuvottelut sisäministeriön kanssa eivät olleet johtaneet ratkaisuun vuoden 1953 loppuun mennessä. Suunnitelmat tärkeimpien teollisuus ja muiden laitosten vartioinnista niiden omilla työntekijöillä lienevät edenneet pisimmälle.

Tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että varapoliisijärjestelmästä luovuttiin vartiojoukkojen perustamisen myötä. Johtopäätöstä tukee ainakin se, että vuoden 1953 Aluetuotantokäskyssä kohteiden suojaamisesta ei mainittu varapoliiseja mitenkään.

Puolustusvoimien neljä tehtävää sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi pysyivät samansisältöisinä vuoteen 1953 saakka, jolloin ne Aluetuotantokäskyssä määriteltiin huomattavasti yksityiskohtaisemmin. Tehtävät tarkentuivat puolustusvoimien omien kohteiden suojaamiseen, yleisvaltakunnallisten kohteiden suojelemiseen sekä siviiliviranomaisten aut-

tamiseen. Kehitys liittyy tehtävien jakautumiseen sotilas- ja siviiliviranomaisten välillä sekä siihen, että puolustusvoimat varautui ensisijaisesti omien kohteiden suojaamiseen ja vasta toissijaisesti siviiliviranomaisten tukemiseen sisäisen turvallisuuden säilyttämisessä.

Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä koskevan suunnittelu kehittyi rinnan operatiivisen suunnittelun kanssa, myös vastuualuejaon osalta. Vuoden 1950 puolustussuunnitelmaan liittyi saman vuoden lopussa annettu käsky sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden suunnittelusta. Vuonna 1952 voimaan tulleeseen Suomen puolustussuunnitelmaan liittyi seuraavana vuonna käsketyt suunnitteluperusteet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Sisäiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyviä tehtäviä valmistauduttiin toteuttamaan alueellisen puolustusjärjestelmän mukaisesti. Tämän takia maa jaettiin ensin suojelualueisiin, jotka muuttuivat myöhemmin vastuualueiksi. Vastuualueiden komentajilla oli oikeus tarvittaessa aloittaa itsenäisesti sisäiseen järjestyksen pitoon tai valmiudenkohottamiseen liittyvät toimenpiteet.

Ensimmäisten yleisten perusteiden jälkeen suunnitelmat sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi kehittyivät hyvin yksityiskohtaisiksi perusteiksi alajohtoportaiden jatkosuunnittelulle. Varikoiden, rautatie sekä muiden liikenneyhteyksien tai esimerkiksi postilaitoksen ja sotataloudelle tärkeiden kohteiden suojaamisessa korostui ennen kaikkea pyrkimys liikennällepanokyvyn ja joukkojen keskitysten turvaamiseen. Satamien ja lentokenttien suojaamisen merkitys esimerkiksi maahanlaskujen ja maihinnousujen torjumiseksi on johdettavissa toisen maailmansodan tuomista kokemuksista.

Yleisten järjestystä ja turvallisuutta koskevien suunnitelmien kehittyminen ilmeni kyvyllä reagoida joustavasti eriasteisiin uhkatiloihin. Tähän liittyi toimenpiteet rauhan aikaisen valmiuden tehostamiseksi. Koko tutkimusta käsittelevän ajanjakson kuluessa, rauhanajan olojen vakiintuessa, muutokset esimerkiksi aluejärjestön vastuualueisiin vaikuttivat suunnitteluun. Olojen vakiintuminen ja maan sisäpoliittisen kuohunnan rauhoittuminen, on nähtävissä myös termistön muutoksena. Sisäinen järjestys ja turvallisuus muuttuivat käsitteeksi yleinen turvallisuus ja järjestys.

Vallankaappausuhkan vastatoimenpiteinä alkanut sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden suunnittelu päättyi viisi vuotta myöhemmin yksityiskohtaisiin suunnitteluperusteisiin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sodanuhkan tai -ajan kaltaisissa olosuhteissa. Aika

tuli näyttämään suunnitelmien käyttökelpoisuuden normaaliolojen häiriötilanteissa, missä vastustajana ei ollut Suomeen hyökännyt vihollinen tai liikekannallepanoa häiritsevät kapinoitsijat.

5.1 Epilogi

Vuoden 1956 yleislakon alkuvaiheessa toteutettiin useita puolustusvoimien sisäisiä valmiuden kohottamistoimenpiteitä. Lakkoon liittyvien levottomuuksien muuttuessa koko valtakuntaa koskeviksi ja kärjistyessä väkivaltaisiksi yhteenotoiksi mielenosoittajien ja poliisin välillä, antoi pääesikunta vastuualueille käskyn puolustusvoimien valmiuden kohottamisesta. Esikunnissa aloitettiin tehostettu päivystys.

Helsingin järjestyksen ylläpitosuunnitelmassa varauduttiin tarvittaessa yhteistoimin poliisin kanssa turvaamaan valtionhallinnon keskeiset toiminnot. Levottomuuksien jatkuessa Panssariprikaati sai käskyn panssarivaunuin vahvistetun taisteluosaston muodostamisesta. Se varauduttiin siirtämään Hyrylän alueelle ja tarvittaessa edelleen Helsinkiin.

Puolustusvoimien valmiuden kohottamistoimenpiteet perustuivat ”Aluetuotanto” -käskyyn ja sen perusteella laadittuihin alajohtoportaiden omiin suunnitelmiin. Ne osoittivat etukäteen toteutettujen valmisteluiden sekä harjoittelun tärkeyden. Yleislakon aikana ilmeni nimittäin, että kapinan tai vallankumouksen torjuntaa vastaan laaditut suunnitelmat eivät soveltuneet yleislakon kaltaisten rauhanaikaisten levottomuuksien torjuntaan. Lisäksi johtosuhteissa ja eri johtoportaiden välisessä tiedonkulussa ilmeni kehitettävää.

Yleislakosta saadut kokemukset vaikuttivat vuonna 1957 uusittuun käskyyn yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, peitenimeltään käsky oli ”Satanen”. Siinä uhkamallina olivat entisten sotilaallisten uhkien sijasta yleislakon kaltaiset levottomuudet.¹⁵³

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimuksen tarve

Tutkimusmenetelmänä ajanjaksoa käsittelevän sisäisen turvallisuuden ylläpitämiseksi laadittujen suunnitelmien analysointi rinnan operatiivisen suunnittelun kanssa osoittautui tutkimustapana käytännölliseksi. Tutkimusaiheen käsitteleminen kronologisena tapahtumaketjuna ha-

---

¹⁵³ Säämänen, Juuso: Puolustusvoimat ja vuoden 1956 yleislakko, Suomen sotilasaikakauslehti 11/2006, sivut 49–54.

vainnollisti selkeästi tapahtuneen kehityksen.

Tutkimusaineistona käytetty lähdemateriaali, eli operatiivisen osaston sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi laatimat käskyt, ovat kattavia koko tutkimusta käsittelevän ajan osalta. Kansallisarkistossa säilytettävä operatiivisen osaston arkisto vuoden 1953 loppuun saakka on ollut kokonaisuudessaan käytettävissä ja tutkimuksessa on voitu käyttää rinnakkain sekä kirjallisuutta että arkistolähteitä. Tutkimustuloksia voidaan pitää luotettavina.

Tutkimuksen rajauksen takia on lähdemateriaalina käytetty ensisijaisesti operatiivisen osaston muodostamaa arkistoa. Esimerkiksi muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta pääesikunnan järjestelyosaston muodostamia arkistoja ei ole käytetty tämän tutkimuksen laatimisessa. Pääesikunnan koulutusosaston muodostamaa arkistoa ei ole käytetty lainkaan. Tämä voi osaltaan vähentää tutkimuksen luotettavuutta.

.

Tämä tutkimus käsittelee vain ylimmän tason suunnittelua. Millaiset olivat puolustushaarojen laatimat yksityiskohtaiset suunnitelmat? Millaiset olivat itsenäisyytemme ensimmäisen kahden vuosikymmenen aikana laaditut sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä koskevat suunnitelmat? Miten suunnitelmat ovat kehittyneet myöhemmän operatiivisen suunnittelun ohessa? Minkälainen vaikutus puolustusvoimain komentajilla oli suunnitteluperusteisiin? Esimerkiksi näiden yksityiskohtien selvittäminen osoittaisi sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden suunnittelun kehittymisen osana kokonaismaanpuolustusta.

LÄHTEET

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Arkistonmuodostajittain

Kansallisarkisto, Helsinki

Puolustusvoimain Komentaja (Pvkom) 1946-1955

T 21645/1 Salaisia ja yleisiä muistioita, lausuntoja ym. kenraali Sihvon komentajakaudelta
1946-1953

T 21645/2 Salaista ja yleistä kirjeistöä, muistioita ym. 1946-1955

Puolustusvoimain Pääesikunta / Operatiivinen osasto (Os.2/PvPE), 1944–1952

Pääesikunta, Operatiivinen osasto (Op-os/PE), 1953–1984

T 26862 D1, OT-sal Konseptit ja taltiot	1950–1954
T 26862 E4, OT-sal Saapuneet asiakirjat	1953
T 26862 F1, OT-sal Kirjeistö; ryhmä 10	1950
T 26862 F2, OT-sal Kirjeistö; ryhmät 5,10,11,12,13 ja 17	1951
T 26862 F3, OT-sal Kirjeistö; ryhmät 5,7,10,11,12,13 ja 17	1952
T 26862 F4, OT-sal Kirjeistö; ryhmät 10,11,12,13,17 ja 20	1953
T 26965 F1, sal Kirjeistö	1948
T 26965 F2, sal Kirjeistö; ryhmät 5,10,11,12,13 ja 17	1949
T 26965 F3, sal Kirjeistö; ryhmät 2,5,8,10,11,13,14,16,17,19 ja 21	1950
T 26965 F4, sal Kirjeistö; ryhmät 1,5,7,10,11,12,13,14,17,20,21 ja 23 ja 17	1951
T 26965 F5, sal Kirjeistö; ryhmät 5,10,11,12,13,14,17,20,21 ja 23	1952
T 26965 F6, sal Kirjeistö; ryhmät 1,2,3,5,7,10,11,12,13,14,15,16,17,20 ja 23	1953
T 28022 F1, Kirjeistö 1-23	1953

Puolustusvoimain Pääesikunta, Järjestelytoimisto (Järj.1) 1940–1952

Pääesikunta, Järjestelytoimisto (Järj.1) 1952–1962

Hh, vuodet 1919-1960

T 22104 Hh30 Julkinen ja salainen arkisto	1919–1960
T 25359 F1 Kirjeistö: ryhmät 5,10,16	1951

Helsingin Yliopisto, Poliittisen historian laitos, Helsinki

Raunio Ari: Valmiuden kohottaminen Suomen Puolustusvoimissa vuonna 1948, proseminariesitelmä, Helsingin Yliopisto, Helsinki, 1985.

JULKAISTUT LÄHTEET

Eduskunnan kirjasto, Suomen asetuskokoelma, Helsinki

Suomen asetuskokoelma 1919. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1920. Suomen valtakunnan väliaikainen asevelvollisuuslaki.

Suomen asetuskokoelma 1922. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1923. N:o 270 Asevelvollisuuslaki.

Suomen asetuskokoelma 1932. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1933. N:o 219 Asevelvollisuuslaki.

Suomen asetuskokoelma 1944. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1945. N:o 889 Asetus maan jakamisesta sotilaspiireihin.

Suomen asetuskokoelma 1950. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1951. N:o 452 Asevelvollisuuslaki.

Suomen asetuskokoelma 1952. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki 1953. N:o 358 Asetus puolustuslaitoksesta.

Ohjesäännöt:

Kenttäohjesääntö yleinen osa (K.O.), Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1931.

Kenttäohjesääntö I (K.O.), Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1927.

Kenttäohjesääntö II₂ (K.O.), Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1930.

Kenttäohjesääntö III (K.O.III), Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1934.

Kenttäohjesääntö yleinen osa (KO yl), Pääesikunta 1958.

Kenttäohjesääntö I osa (KO I), Kauppalehti Oy:n kirjapaino, Helsinki 1954.

Kenttäohjesääntö II osa (KO II), Kauppalehti Oy:n kirjapaino, Helsinki 1954.

Kenttäohjesääntö III osa (KO III), Pääesikunta 1957.

Varuskuntaohjesääntö (V.K.O.), Otava, Helsinki 1927.

Varuskuntaohjesääntö (V.O.), Otava, Helsinki 1946.

Kirjallisuus:

Arimo Reino: Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939 III osa, jääkärien aika 1925–1939, Polykopio, Helsinki 1987.

Haataja Lauri: Demokratian opissa, SKP, vaaran vuodet ja Neuvostoliitto, Painokaari Oy, Helsinki 1988.

Jussila Osmo: Suomen tie 1944–1948. Miksi siitä ei tullut kansandemokratiaa, WSOY, Porvoo, 1990.

Lappalainen Niilo: Aselevon jälkeen, WSOY, Juva 1997

Saarikoski Vesa: Keskustajääkäri Aarne Sihvo Demokraatti ja eheyttäjä murrosaikojen asevoimissa, Hakapaino Oy, Helsinki 1997.

Salminen Juhani: Kemi elokuussa 1949, Gummerus Kirjapaino, Jyväskylä 1995.

Skog Emil: sosialisti ja patriootti muistelee, Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapaino, Porvoo 1974.

Suomen Puolustusvoimat 1944–1974, Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, toim. Syrjö Veli-Matti, Karjalainen Mikko, Elfvengren Eero, WSOY, WS Bookwell Oy 2006.

Tervasmäki Vilho, Puolustushallinto sodan ja rauhan aikana 1939–1978. Puolustusministeriön historia II, Sotatieteen laitoksen julkaisuja XVII, Arvi A Karisto Osakeyhtiön laakapaino, Hämeenlinna 1978.

Tynkkynen Vesa: Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa. Nettopaino, Joutsa 1996.

Visuri Pekka: Puolustusvoimat kylmässä sodassa, Suomen puolustuspoliittika vuosina 1945–1961, WSOY, Juva 1994.

Visuri Pekka: Suomi kylmässä sodassa, Otava, Keuruu 2006.

Visuri Pekka: Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan, Otava, Keuruu 1989.

Lehtiartikkelit

Raunio Ari: Valmiutta nostettiin keväällä 1948, Suomen sotilasaikakausilehti 8/1988, sivut 537–540.

Säämänen Juuso: Puolustusvoimat ja vuoden 1956 yleislakko, Suomen sotilasaikakausilehti 11/2006, sivut 49–54.

MUUT LÄHTEET

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1947/19470020>, valtiosopimukset, Asetus Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton, Yhdistyneen Kuningaskunnan, Austraalian, Etelä-Afrikan Unionin, Intian, Kanadan, Tsekkoslovakian, Ukrainan Sosialistisen Neuvostotasavallan, Uuden Seelannin sekä Valko-Venäjän Sosialistisen Neuvostotasavallan välisen rauhansopimuksen voimaansaattamisesta 20/1947, viitattu 30.9.2014 klo 11.00.

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1948/19480017>, valtiosopimukset, SOPIMUS ystävyydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton välillä 17/1948, viitattu 30.9.2014 klo 11.44.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1974/19740402>, Laki puolustusvoimista, viitattu 9.4.2015 klo 12.20.